

*Sniega vētrā un graiņu šķēpeļu krusā
grenadieri gaida pavēli doties prettriecienā*

(PK. kaņģi zīgot, Schürera uzņ. Atl.)

№ 3

1944. g.

14. janvāri

RM 0,30

MŪSU NĀKOTNES NODROŠINĀJUMS

Karš savā ietekmē tur visu mūsu dzīvi. Cīņā sadūrušies divi pasaules uzskati, un tās gala iznākums noteiks vēl līdz šim nebijušu kārtību visā pasaulē. Jārodas vai nu jaunai, laimīgākai sociālai kārtībai, par ko cīnās Eiropas armijās apvienotās tautas, vai arī bezgalīgam postam, ja uzvaru gūtu spēki, kas tagad Eiropu ielenkuši, pāceldami netīros plūtokratijas un vienmēr nevainīgās asinīs mirkušos boļševiku karogus. Šī nežēlīgā atziņa stipros vīrus dara aktīvus un mudina visiem spēkiem iesaistīties cīņā, vājos un glēvos turpretim mulsina un dara tik nevarīgus, ka viņi vienīgo glābiņu grib un var saskatīt kādās nežēlīgās, gandrīz pārdabiskās varās un tādēļ vienīgi ar dievlūgšanām un pašaušanos liktenim domāja paglābties un nodrošināt sev nākotni.

Mēs esam tuvu fronteī, tādēļ mums ir jābūt pilnīgā skaidrībā par nostāju, kāda mums jāievēro, lai latviešu tauta arī uz priekšu godam pastāvētu. Visa mūsu dzīve kopš tiem laikiem, kad atklājās mūsu vēsture, ir izveidojusies un attīstījusies tiešā Eiropas kultūras ietekmē. Pat tad, kad pār mums valdījusi pusāziātiskā Krievija, mūsu kultūra bijusi pakļauta Eiropas garam. Un tas vien jau rāda, ka vienmēr esam bijuši Eiropas dzīves un kultūras sastāvā un tikai Eiropai piederējuši. Mūsu tautas izcelšanās, vistuvākā piederība ģermāņu tautu pirmcēlmam jau pilnīgi nosaka mūsu vietu katrā cīņā starp Eiropu un tai svešām varām. Un tādēļ, kā eiropiešiem, mums arī tuvas tās idejas, par kurām tagad Eiropa cīnās: pret plūtokratisko un boļševistisko pasauli, kurās dziļākā būtība slēpjas individu spēju nomākšanā — boļševistiski runājot — „nolīdzināšanā”, un individa nospiešanā masā, ko dirģē, vada, rosina jauniem pasākumiem vai izkauj pēc vajadzības saujiņa tiranniskako tirannu, kādi vien jebkad pasaulē redzēti. Šī atziņa arī nosaka mūsu tautas vietu vispār, bet gigantiskajā cīņā sevišķi: mēs esam eiropieši; eiropieši gribam palikt un ar Eiropas garu mums vai nu jāceļas vai jāpazūdi. Tomēr šis reizē lepnais un nežēlīgais secinājums nebūt nenozīmē, ka par mūsu rīcību nākotnes nodrošināšanai nevarētu būt dažādas domas. „Kā rīkoties?” — dažkārt mēdz būt svarīgāks jautājums nekā pārdomas par to, „kas īsti es esmu?”

Kad mums otro reizi bija „gods” iepazīties ar „tēva un skolotāja” ideju sludinātājiem, liela daļa no mums skatījās uz boļševismu diezgan optimistiski: „Pa divdesmit gadiem boļševisms ir pārvērties. Mēs kultūrāli esam stiprāki, un krieviņi mūs neapēdis!” Tā runāja daudzi pilsoņi un pilsoniski politiķi. Inteligence, tāpat kā lielākā daļa strādnieku, apmierinājās ar grūtsirdīgu atziņu: „Darbs taču būs. Tā strādāt mēs protam labi un labāk nekā krievu ļaudis — tā tad dzīvosim.” Laba daļa šejienes komunistu vadoņu sajūsmināti saņņoja par to, ka nu viņi reiz būs valdnieki un mūsu republikas robežās parādīs, kā jāorganizē sabiedrība un darbs, un savā, diemžēl, arī tīri eiropiskā jēgā un lepnumā ticēja, ka viņi kā kultūras cilvēki spēš nostāties par paraugu visiem šiem kirģiziem, tadžikiem u. t. t. Bet izrādījās, ka visi šeit pieminētie bijuši gudri un varbūt labi eiropieši, bet vāji, pavīsam vāji boļševiku novērtētāji. Boļševiki nebija pārvērtušies! Viņu GPU mašīnērija

strādāja ar lielisku jaudu, Boļševikiem maza vajadzība bija pēc mūsu inteliģences un strādnieku individuāla, saprauga darbā, un tikpat maza vajadzība pēc mūsu „sovismisko” komunistu saņņamam tekumem. Miermīnīgie pilsoņi, grūtsirdīgā inteliģence un strādnieki ar sausmam redzeja savus ļaudis pazudam čekas pagrabos; parsteigu un apmuisusi stavēja šejienes komunistu vadoņi, klausīdami Maskavas paveles un parverzdamies smieklīgos ķipāros, kam tikpat daudz vietas cekas spūzināšanas namos ka pārejem, ja neizprot Staļina ģenerālplānu! Divaina apmatībā latviešu komunistu saņņema ziņas, ka viņu slavenie bieori, kas bijuši puķuveži un komisarji, komunistisko ieteju cīnītāji seit un „sociālistiskā ievija” — Rudzutiaka, Aikēnis, Lācēns, Ķikuis — sen jau pazuduši un iznīcināti ka negantākie boļševisma nodevēji!

Ne, divdesmit gadu laikā boļševiki nebija pārvertušies! Ar nežēlīgu mieru tie uzturēja savu radīto āziānskās ordu kārtību, iedzīdami nāves bailes ticīgajos un neticīgajos un mazgadami pēc patikas katru savas asinis. Zinādams, ka Baltijas valstu tautu morāle pilnīgi neiederas boļševiku morālē, ka šeit bīstami novietot pat sarkanarmiju, jo, redzot šejienes tautu ziedošo dzīvi, tā saindē savu garu, un čekai rodas lieks darbs, Staļins atzina, ka šīs tautas iznīcināmas, nosūtot un „izformējot” pa Sibīrijas vergu nometnēm.

Būdami latvieši, mēs esam eiropieši, bet līdz ar to mums ir naidīgs viss tas aprobežotais āziātu ordu bars, kas pulcējas zem Staļina karogiem. Tai pašā laikā mums jāzina, ka boļševiku ienākšana mūsu zemē nozīmētu latviešu tautas iznīcināšanu. Ja Staļinam un viņa kalpiem 1940. g. jūnija šausmu dienās nepietika dzelzceļu vagonu, lai aiztransportētu visu latvju tautu uz tundrām, tad tagad viņam pietiks āziātu durķļu, lai šo nīsto tautu nonāvētu. Maz cerību, ka šai „tīrīšanas akcijā” spētu paglābties kaut tādi ļaudis, kas tagad klusībā vanbūt gaida boļševiku uzvaru, bet vēl mazāk izredžu no GPU izbēgt tiem klusajiem nogaidītājiem, kas cer, ka gan jau „kaut kā”, kaut kāda „augstāka vara” vai kāda pārdabiska starptautiska kombinācija varētu radīt mūsu zemē tādas laimīgas apstākļus, kam šeit nav nekādu politisku priekšnoteikumu. Tādēļ ikvienam jābūt pārliecībā, ka nekādi nogaidīšanai un gudrai pārdomāšanai vairs nav vietas, un ka vienīgais tautas nākotnes un labklājības nodrošinājums var būt saskaņota rīcība kopā ar visām tām tautām, kas iesaistījušās cīņā pret boļševismu. Šī rīcība prasa no tautas asins upurus, ārkārtēju piepūli un pašaieliedzību darbā, bet pasaulē vēl nekad neviens neko par brīvu nav ieguvis. Jo lielāku guvumu kāds vēlas, jo vairāk un dārgāk par to jāmaksā!

Šie daži cīņas gadi jau devuši piemērus, kas mums darāms. Mūsu apzinīgais zemnieks ir sējis un plāvis, ievācis ražu un devis to fronteī; mūsu strādnieks ir cītīgi darbojies, lai nodrošinātu iespējami augstu produkciju. Un, jūtot šo dzimtenes rosību un atsaucību, mūsu vīri un jaunekļi frontē lej savas asinis un ziedo savu dzīvību tautas aizstāvēšanai.

Vai pēc tam vēl jājautā, kas darāms tiem, kuri līdz šim vēl bijuši atturīgo un nogaidītāju lomā?

Aģārnības

TĀ NOVIST ROZES ZIEDS...

1939. gadā Anglija sāka karu pret Vāciju, lai „aizstāvētu Poliju”. Tagad Maskavas „Pravda” pateikusi Staļina lēmumu, ka Polijas jautājums ir vienīgi Padomju savienības iekšēja lieta un Amerikas laikraksts „Washington News” pasteidzas paziņot: „Neviens nevar sagaidīt, ka Vašingtonai un Londonai šai jautājumā būtu jāvērsās pret Maskavu.”

— To tiešām neviens vairs negaida. Kas gaidīja, tos čeka noguldīja mūžīgā mierā Katinas mežā...

DIVI „BRĀĻĒNI” SASATIKUŠIES.

Nodevēju ķēniņš Viktors Emanuels jocīgā kārtā sācis atkal izrādīt valdnieka tieksmes: viņš piešķīris Staļinam savas izbijušās ķeizārvalsts augstāko godazīmi — Annunciātu ordeni. Pēc šī ordeņa statūtiem līdz ar ordeņa piešķiršanu Staļins kļūst par „Itālijas ķēniņa brālēnu”.

— Šis notikums katru jūtīgu cilvēku aizkustina līdz sirsnīgām prieka asarām: beidzot taču divi viens otra vērti radīņi, divi patiesi brālēni sasatikušies!

KAS VAR PĀRDOT CARA LAIKA VIRSNIEKU?

Kāds padomju komisārs, kas lidojis uz Londonu, Madridē preses pārstāvjiem izteicies, ka boļševiku ofiēru komisijai Londonā uzdots meklēt pa visu Eiropu bijušos cara laika virsniekus. Ar solījumiem un draudiem tie jāpiespiež atgriezties padomijā. Veco virsnieku vervētāji jau darbojoties Turcijā, Portugālē un Zviedrijā. — Amerikas Savienoto valstu kongress iecēlis komisiju, kas izmeklēs augsti kvalificētu speciālistu iznomāšanu. Dažas firmas, iznomādamas savus lietpratējus citiem uzņēmumiem, nopelnījušas līdz 700.000 dolāriem.

— Ja jau vergu tirgus ar pašu ļaudīm dod tādu peļņu, kādēļ tad kautrēties un nepārdot Staļinam vecos cara virsniekus? Anglijā, Amerikā un kolonijās to droši vien būs vairāk nekā Turcijā, Portugālē un Zviedrijā.

LONDONA, KLAUSIES, — RUNĀ MASKAVAI!

Pēc „Daily Sketch” ziņām padomijā nodibināta komisija, kas kārtos pēckara jautājumus Eiropā; par priekšsēdi iecēlis bijušais vēstnieks Londonā Maiskis un par viņa vietnieku bijušais vēstnieks Vašingtonā — Lītvinovs. — 1. februārī atklāšot tiešu telefona satikumu starp Maskavu un Londonu.

— Šis ziņas ļabi rīmējas: kas gan cits varētu labāk kārtot Eiropas lietas nekā žids Maiskis un Lītvinovs? Un tā kā tie ir Maskavas židi, tad kā gan ērtāk viņi varētu diktēt savas pavēles Londonai, nekā pa tiešās satiksmes tālruni?

JAUNĀ ŠEHEREZADA.

Staļins licis izplatīt starp arābu tautām propagandas brošūru „Padomju savienība — muhamedāņu lielvalsts”.

— Vīspirms Staļins iecēla muftiju, pēc tam multijs kronēja Staļinu ar Kaganoviča pātaru segu par islama kalifu... Un tā bija 1902. nakts.

SAVĀDAIS DAIKTS.

„News Chronicle” ziņo no Vašingtonas, ka amerikāņu presē kāds vecāks senātors izteicies tā: „Es esmu te pieredzējis piecus prezidentus un kādu gabalu no sestā; piecus prezidentus un to daiktu, kas mums ir tagad.”

— Nabaga jēķil! Divpadsmit gadu viņiem bija jāiztiek ar šo daiktu prezidenta vietā!..

Pie Leningradas

Uzturoties Volchovā pie latviešu leģionāriem, es dzirdēju par šādu kādreizējo notikumu: 1917. gadā latviešu strēlniekus gribēja pārcelt no Tērbatas pāri Volchovai uz Archapčevu. Tie nobraukuši līdz Spaskoje Poļe pie toreizējā klostera, lai dotos 10 kilometru tālāk uz Teremetas sādžu, kur viņus bija nodomāts nodarbināt par strādniekiem, bet viņiem tur nepatika, un tie aizbrauca projām. Pēc 26 gadiem šai pašā vietā sastapās latviešu leģionāri ar bolševikiem un izcīnīja „latviešu Alkazaru”. Vai tā nav likteņa sagādīšanās?

Kā tuvākos latviešu leģionāru kaimiņus es apmeklēju kādu vācu vienību netālu no Novgorodas. Komandieris mūs, žurnālistus, izvadīja pa ierakumiem gar Volchovas upi. Frontē bija klusums. Mēs varējām ļābi saredzēt bolševiku pozīcijas. Pēc kopīgām pusdienām mēs devāmies uz Novgorodu. Mani pārsteidza stipri sagrautā pilsēta. Pēdējo reizi es tur biju 1919. gada pavasarī, kad bēgu no bada Pēterpilī. Tagad es pilsētu gandrīz vairs nepazīnu un nevarēju tani orientēties. Tikai Kremli — vecie pilsētas mūri — palikuši neskarti, tāpat pieminēklis, katedrāle un blaku ēkas. No Kremļa torņa mēs apskatījām pilsētas apkārtni. Pēc tam iegājām vecā novgorodiešu sapulces zālē, kas atgādina Rīgas pilsētas gildes pagrabu. Vairākas ēkas, t.

s. remteri, ir celti 1443. gadā. Vienā no tām Pētera Lielā laikā iekārtota universitāte. Mākslas ziņā ēkas ir interesantas, sevišķi izceļas aizrestotie logi ar izrototām līnijām.

No Novgorodas mēs devāmies tālāk uz Leningradas fronti. Lugā mums nācās uzkāvēties dažas stundas, līdz kamēr pienāca vilciens no Pliskavas. Gaidot to, sarunājos ar daudziem krievu zemniekiem. Tie man stāstīja par apstākļiem bolševiku laikā un salīdzināja tos ar tagadējiem. Kāda krieviete paskaidroja, ka bolševiki esot savā rupjā agitācijā vāciešus apzīmējuši par nekultūrāliem mežoniem, kas nokot un spīdzinot ļaudis, nekur neesot tik labi un tik attīstīta kultūra kā Padomijā. Pēc Lugas evakuācijas iedzīvotāji, kas negribējuši iet līdz bolševikiem, bīdāties no vāciešiem, slēpušies mežos un tikai vēlāk, vāciešiem ienākot, pamazām atgriezušies savās mājās. Viņi atzina, ka vācieši daudz ko darījuši zemnieku labā. Viņi izjuta lielāku brīvību nekā čekistu režīma laikā. Daudz zemnieku man jautāja: „Sakiet, kas būs, vai vācieši atkāpsies? Ja bolševiki nāk, tad mums vairs nav dzīves, tad visam ir beigas.”

No Lugas mēs aizbraucām uz Gatčinu un Carskoje Selo, ko bolševiki pēc revolūcijas pārdēvējuši par Detskoje Selo un sakarā ar Puškina jubileju par Puškino. Mani interesēja redzēt atkal pēc ilgiem gadiem tās vecās vietas, kur savā jaunībā bieži esmu bijis. Bolševiki revolūcijas laikā bija izlaupījuši un izpostījuši ķeizara pils. Pēc vairākiem gadiem ziņoja, ka tās ir daudz maz atjaunotas. Tagad no ķeizara pils Carskoje Selo palikusi tikai fasāde. Turpretī Gatčinas pils uzturējusies lietojamā stāvoklī. Pilsētas no kaļa cietušas, sevišķi Carskoje Selo. Tagad vecās celtnes un skaitie ķeizara parki atgādina kādreizējo godību.

Mūsu tālākais ceļš veda uz Krasnoje Selo. Tur mūs sagaidīja kāds artileristu virsnieks, kuļa pavadiībā mēs braucām virzienā uz Pēterhofu. Bija sevišķi gaiša, saulaina diena. Šķērsojot Dūderhofu, mēs nonācām pie kāda augsta kalna, no kuļa mūsu priekšā atklājās krāšņs skats uz Leningradu, agrāko Pēterburgu un apkārtni. Ar neapbrunotu aci varēja skaidri redzēt Izaika katedrāli, Admirālītātes smaili, Kompartijas ēku, fabrikas un citas celtnes. Tāpat Somijas līci un piekrasti.

Braucot tālāk, mēs iekļuvām apšaudīšanas joslā. Visu laiku, kamēr mēs tuvojāmies jūrmalai, skanēja stipra lielgabalu duņoņa. Skatoties uz Leningradas pusi, ie-

raudzījām vairākās vietās paceļamies dūmus. Brauciens bija neomulīgs. Izkāpjot no auto jūrmalas tuvumā pie Leningradas priekšpilsētas Streļņas, mūsu tuvumā sprāga kāda granāta. Mēs atradāmies pie tā saucamā „latviešu grāvja”, kur kādreiz bija novietoti latviešu brīvprātīgie. Tā kā viņi bija izbūvējuši pozīcijas, tad tās nosauca pēc viņu vārda. Pozīciju izbūve noritēja smagi apšaudētos apstākļos, un tādēļ latvieši kļuva pazīstami kā drošsirdīgi kaļavīri.

Ceļā uz Pēterhofu redzēju veco Streļņas klosteri, ko bolševiki savā laikā bija izpostījuši. Tagad tas, bolševikiem apšaudot, galīgi sagrauts. Pozīciju kaļš novedis pie tā, ka bolševiki, apšaudot pilsētas un sādžas, tās sadragā vai nodedzina. Piebraucot pie Pēterhofas katedrāles, mūs izbiedēja stiprs grāvniens. Soļus 30—40 no mums pacēlās no zemes dūmu mākonis. Mēs patvērāmies katedrāles pagrabā. Izmantojot iso pātraukumu apšaudīšanā, mēs uzkāpām katedrāles tornī, lai no turienes mestu skatu uz Kronštati, Somijas jūraslīci un piekrasti, bet tai pašā brīdī katedrāles tornī ķēra divi trāpījumi. Pārējie šāvieni, kas vēl atskanēja, kamēr mēs uzturējāmies katedrāles tornī, pagāja garām. Tad mēs aši nokāpām no torņa, lai steigtos projām no šīs apšaudīšanas vietas.

Braucot atskanēja vēl vairāki sprādzieni. Dažās vietās uz šosejas redzēja granātu izrautās bedres. Mēs apstājāmies pie kāda artileristu bunkura. Tanī mūs sagaidīja vairāki virsnieki. Tur mēs stiprinājāmies pēc visiem neparastiem kaļa piedzīvojumiem un mīlojāmies ar to, ko mums patsniedza. Pie mums bunkurā ieradās divīzijas komandieris. Iepazinies ar mums, žurnālistiem, viņš piedalījās mūsu kopējās sarunās. Viņš minēja par sevi, ka esot 1916. gadā bijis Kurzemē kā pulka komandieris un stāvējis pie Tīrelpurva. Šai kaļā viņš tikai vienu reizi bijis Rīgā. 1932. gadā Gustava Ādolda svētkos Zviedrijā viņš satapies ar kādu no Rīgas delegētu latviešu virsnieku, bet tā vārdu aizmirsis, citādi būtu to tagad licis sveicināt.

Saule jau rietēja, kad mēs atstājām bunkuru. Ceļš atpakaļ gāja caur Carskoje Selo Gatčinas virzienā. Apšaudīšanās vēl nemitējās, kamēr mēs netikām ārā no frontes joslas. Vēl Krasnoje Selo pa labi un kreisi krita granātas un dega pusesagrautas ēkas.

Šai dienā dabūju īsti izbaudīt, kas ir kaļš. Tomēr tā vēl bija samērā mierīga dienā, kā mums mūsu pavadoņi paskaidroja. Var iedomāties, kā iet frontē, kad sākas kauja un trako viesuļugunis.

Nobeidzot šo referējumu par frontes braucienu, gribu uzsvērt, ka guvu vispārēju iespaidu, ka frontē kaļavīri nenogurstoši veic savu lielo pienākumu pret tēvzemi un paliek nesatricināmā ticībā uzvarai.

Dr. V. Sanders.

Pēterhofas katedrāle, ko pastāvīgi apšauda, ir palikusi nenopostīta. No torņa var redzēt Kronštati, Somijas piekrasti un Leningradu.

Sagūstītie tramvaji Leningradas priekšpilsētā netālu no pirmajām kaujas līnijām un t. s. „Latviešu grāvja”.

Ģenerālis Motors

Nopūtējis un apkvēpis melns kā velns armijas auto vadītājs pie stūres.

Meži, lauki, ielejas un ieplakas bruņotu cilvēku pilnas. Mirdz ieroči, pland karogi. Attālākā pakalnā zem kupla ozola stāv karavadoņi un tālskatī vēro ainavu. Viņa priekšā uz saliekama gaida izklāta karte. Ap to bariņš gudru štāba pulkvežu un veiklu adjutantū. Uz ātriem zirgiem atjopo ziņnieši, nodod ziņojumus, saņem pavēles un atkal aizauļo. Ir taču karš! Pēkšņi karavadoņiem liekas, ka īstais brīdis klāt. Viņš pamāj ar roku, varbūt arī saka: „Nu, tad Dieva vārdā sāksim, lai nenokavē pusdienas!” Iedziedas signāltaurēs, sāk rībēt bungas, cilvēku masas sakustas. Strēlnieki iet uz priekšu un šauj. Drīz ienaidnieks ir jau tik tuvu, ka sākas durkļu cīņa. No abiem flangiem kaujas mutuli iedrāžas jātnieki... Un tiešām, ap pusdienas laiku kauja uzvarēta vai zaudēta...

Tā kādreiz kaņoja. Ne visai senā pagātnē: vēl pirmā pasaules kaņas sākumā, kad notika kustīgās cīņas un armijas vēl nebija ierakušās pozīcijās.

Bet tagad — pēc 30 gadiem?

Kļajums — nākamais kaujas lauks kā izmiris. Cilvēku neredz, tikai vārnas ap sirmo ozolu pakalnā pēkšņi kļūst nemierīgas. Un, ja tur stāvētu cilvēks, arī viņu pārņemtu nemiers. Dzirdama divaina, tāla dunēšana, ritmiska metalla zvadzēšana. Un lūk: pēkšņi no ieplakas izšaujas ātra, plankumaina automašīna, kas nemaz pēc tādās neizskatās, bez cela — pāri grāvjiem un bedrēm tā traucas pakalnā. Tās priekšā paceļas dūmu un smilšu mutulis, atlido sprādziena troksnis: mašīnu apšauda neredzams lielgabals. Tā ir izlūku mašīna. Tā pagriežas un pazūd aiz cita pakalna, bet savādā dunoņa un zvadzēņa kļūst arvien stiprāka. Tur — no meža stūra lien arī baismīgi tērauda nezvēri: tanki, pašbraucēji trie-

cienlielgabali. Un arī otrā pusē — pirmajiem pretim traucas bruņo mašīnas. Cilvēku neredz. Dārd un dun, šķīst ugunis, un juk zeme, un pēkšņi no zilajām debesīm kaukdami triecas lejā citi nezvēri — pikējošie bumbvedēji, stukasi. Aviācija iejaucas zemes cīņā. Elle ir vaļā! Aiz tērauda bruņu platēm paslēpušies, nedaudzi cilvēki vada kaujā mašīnas, kas darbojas ar lielu kaujas grupu ugunsspēku. Kaujas laukos neskan vairs dzidrie tauņu signāli, bet dārd un dun varenie motori. Ir taču modernais kaņš, un to pirmām kārtām izcīna ģenerālis Motors! Tikai tad, kad tas ienaidnieka pusē izlauzis ceļu, nāk kājnieki. Patiesībā arī viņi nenāk, bet līdz pat pēdējai vietai, kur jāsākas viņu triecienam, brauc spēkratos, jo arī kājnieki pa lielākai daļai ir motorizēti.

Šajos kaņas gados ir daudzdzināti dažādi „ģenerāļi”: Laiks, Sals, Bads un citi, bet pārākais tomēr ir ģenerālis Motors. Tas kaņo uz zemes, gaisā un jūrās; ziemeļpola sniega laukos, austrumu purvos un stepēs, tukšnešu svelmainajos smilšu kļajumos. No vienkārša motocikla līdz pat amfībijas tankam, kas skrien pa zemi un peld ūdenī, no triecienlaivas līdz zemūdenei, no mazā, lēnā S „stārķa” („Storch”) līdz tālidojumu bumbvedim un gaisa transporta „Ģigantam”, neskaitāmas kaņas mašīnas, kuņām pat nezinām laba latviska vārda, kustīgas, varenas un baismīgi kaujas spējīgas padara motors. Daudzajos kaujas laukos iesaistītās mašīnas un ierīces patērē neskaitāmus miljonus zirgu spēku, bet ja motori pēkšņi apstātos, tad arī visi pasaules zirgi kopā ar seno kaņo kaujas ziloniem tur nekā liela neizdarītu. Dažos gadu desmitos motors pārveidojis kā miera dzīvi, tā arī kaņus, un tagad var pastāvēt tikai tā tauta un valsts, kas neļaujas, ka citas to pārspēj tehnikas ziņā. Pazīdami Eiropas inženieru spējas un kaut aptuveni nojauzdami tās fabriku ražošanas kāpinājumu, varam droši pajauties, ka arī ģenerālis Motors kaņo mūsu, nevis boļševiku un plūtokratu pusē. Boļševiki gan badināja un verdzināja apspiestās tautas jau divus gadu desmitus priekš šī kaņas, lai saražotu labi daudz motoru, Ruzveltis savā Baltajā namā pie kamīna gan lielās uzbūvēt 60.000 lidmašīnu vienā gadā un 120.000 otrā, bet ne viņa fantazijas motori, ne arī boļševiku reālie tanki nepaliek bez pienācīgas atbildes. Un ja boļševikiem ir labs tanks T 34 un milzenis T 52, un amerikāņiem „ģenerālis Šermans”, tad vācu inženieri un bruņošanās fabrikas liek ripot no slīdošās lentes „Tīģeriem”, kas tālu pārspēj ienaidnieka bruņu mašīnas un neapstrīdami ir

Skats kādā vācu lidmašīnu fabrikas montāžas hallē, kur ķermeņiem piebūvē varenos motorus.

pasaules modernākie un labākie tanki. Eiropas radošais gars nesauz un strādnieku rokas nepagurst šai kaņā, ko vienādi izcīna fronte un aizmugure.

Kaņas mašīnu ražošana Vācijā jau pirmā pasaules kaņas beigās notika seriju veidā, bet ir liela starpība starp, teiksim, 1918. un 1944. gadu. Piemēra dēļ pemsim kādu Junkersa fabriku, kur arī toreiz būvēja lidmašīnas un tagad ražo labākos pikējošos bumbvedējus „Stukas”. Toreiz milzīgā hallē gaņās rindās bija novietoti sastatņi, uz kuņiem montēja lidmašīnas. Sastatņi palika uz vietas, bet montieru kolonnas ar saviem darba rīkiem un piederumiem citu pēc cita apstaigāja sastatņus ar topošām lidmašīnām. Tagad turpretim meistari un strādnieki paliek savās vietās, bet sastatņi ar būvējamām mašīnām pēc noteiktas taktis pabīdās uz priekšu. Daudzās lidmašīnu daļas pagatavo dažādās fabrikās, un montētavā tās sanāk kopā un saliekot sakļaujas kā saliedētas, jo tas ir slavenais vācu precizitātes darbs. Motorus pagatavo cita fabrika. Milzīgās hallēs atkal rindās kā kareivji ierindā rēgojas atlietie un apstrādājamie motoru ķermeņi. Apbrīnojami automāti pēc viegla rokas pieskāriena veic sarežģītu darbu, piem., kāda urbjamā mašīna vienā darba paņēmiņā izurbj līdz 136 caurumiem. Slīdošā lente, uz kuņas būvē motorus, bīdās uz priekš 30 taktīs, un tad jau sākumā neizskatīgais čuguna ķermenis ir saņēmis visas vajadzīgās sīkdaļas un kļuvis par lidmašīnas motoru. Tas nav lielāks par rakstāmgaldu, bet tajā slēpjas ātrvilciena lokomotīves jauda! Amerika nesen ziņoja par Forda nodomu uzsākt lidmašīnu motoru ražošanu un savu fabriku tā iekārtot, ka ik stundā būtu gatavs viens motors. Amerika mil rekordus, un amerikāņiem droši vien liekas, ka arī tas būs jauns rekords, bet šai ziņā gan Eiropa tos jau pārspējusi, jo Junkersa fabrikā motoru pagatavo ātrāk nekā stundā! Tur top tūkstošiem motoru, bet tas ir tikai viens locekļitis milzīgajā vācu lidmašīnu rūpniecībā. Lielāko lidmašīnu un motoru daļu novieto noliktavās rezervē, un tikai mazākā daļa aiziet tieši no fabrikām uz fronti, lai aizpildītu kaujās izsīstos robus. Interesanta ir jaunās lidmašīnas iznākšana no fabrikas. Kad slīdošās lentes kustību takti pienācis brīdis to pabīdīt uz priekšu, fabrikas hallē atskan trīs fanfaru signāli; strādnieki nokāpj no savām kāpnēm un pabīda tās nost, lai atbrīvotu ceļu, tad iekvēlojas

gaismas signāls, un marša mūzikas pavādjumā pirmā lidmašīna izriņķo uz betona laukumā hales priekšā, otrā aizbīdās pirmās vietā, un tāpat visas nākamās tiek pašolim uz priekšu. Hales durvis atkal aizveras, aiz tām turpinās darbs, bet jauno lidmašīnu ņem savā pārziņā izmēģināšanas lidotāji un mehaniķi. Piebrauc tankmašīna, iepilda degvielas, eļļas un ūdeni, un pēc brīža motors pirmo reizi sāk savu darbojuma dziesmu, un lidmašīna paceļas pirmajā lidojumā.

Runājot par motoriem, katrā ziņā jāpiemin Rūdolfs Dīzels (Diesel), kas 1893.—1897. g. Augsburgas Nirnbergas mašīnu fabrikā Augsburgā izgudroja dīzelmotoru. Kā motors vispār atšķiras no tvaika mašīnas, tāpat dīzels atšķiras no parastā motora, daudz pilnīgāk izmantodams degvielu un radīdams lielāku jaudu. Dīzelmotors tagad ir zemūdenes vienmērīgi pukstošā sirds, kas to trauc pa okeanu viļņiem un dzelmēm kā bīstamāko kaujas ieroci visās jūrās. Vācijai ar Versajas diktātu bija aizliegts būvēt lielus kaujas kuģus, un šī kara sākumā Anglija ar saviem milzīgajiem bruņotiem un kaujas kuģiem jutās nesatricināmi varena jūrās, bet, lūk, vācu zemūdenes to padarīja mazu un bailīgu; tik bailīgu, ka Anglija savus varenos kaujas kuģus bija spiesta slēpt labi nosargātās ostās. Bet arī tur vācu zemūdenes iekļuva un parādīja savu spēku. Jaunākais zemūdeņu sasniegums bija 21 angļu iznīcinātāja nogremdēšana desmit dienu laikā pagada decembrī. Tālāk dīzelmotori plaši lietā likti elektrības uzņēmumos, smagajās automašīnās, ceļamkrānos, vilcējmašīnās, lokomotīvēs, tirdzniecības un kara flotes kuģos un pat lidmašīnās.

Drosmīgu un izveicīgu cilvēku vadīti, motori izkaņo šo karu. Motora izplatība kaujas laukos spiedusi pārveidoties pašiem kaņāvīriem. Motors ir viespēcīgākais, bet arī visgodkārīgākais sabiedrotais. Tas prasa pastāvīgas rūpes un uzmanīgu kopšanu. Tā kaņāvīrs pārvērties par mehaniķi, kas prot rīkoties ar sarežģīto mašīnu. Vajadzības gadījumā turpat kaujas laukā un ienaidnieka ugunīs, tāpat gaisā vai uz jūras, jāzdarā steidzami remontu un jāpārmaina bojātās daļas. Ja nakti uzbrukuma laikā tanka motors niņķojas, rīta krēslā to jau nomontē un ieliek jaunu. Tikpat

vienkārša lieta ir lidmašīnas motoru maiņa kaut kur austrumu frontes lidlaukā. Nevajag aizmirst, ka jau pirmā pasaules karā Vācija būvēja 4, 5 un 6 motoru lidmašīnas, piem., „Staaken” R VI gaisa milzenis ar motoriem, ko laida darbā austrumu frontē, bija gandrīz divtik liels kā izaudzinātā krievu Sikorska lidmašīna. 1917.—18. g. „Siemens-Schukerta” darbnīcās pagatavoja vēl lielākas 6 motoru lidmašīnas, kuņū plākšņu platums bija 48 m! Motoru būvētāju slavu pauz arī „vecā, labā Ju kundze” — Junkersa transportlidmašīna Ju 52, kas „kaņā dienestā” nosaukta par Bertu Doru. Tā pārvadā kaņā materiālus, degvielas tankiem un spēkratiem, ievainotus, gaisa desantus un izpletņu lēcējus kā ziemeļos, tā dienvidos. Nemainot motorus, tā vienlīdz labi darbojusies 50 gr. salā un 50 gr. svelmē, ziemēpola ledus laukos un tuksnešu smiltīs! Un ja ceļā ienaidnieks sašāvis vienu motoru, tad tomēr tā veic savu uzdevumu un aizlido atpakaļ, tikai lidmašīnas grāmatā var izlasīt atzīmi: „Startēts ar 2 motoriem”. Šai karā bijuši daudzi gadījumi, kad savā bazē atgriezās lidmašīna, kas jau drīzāk līdzinās lūžņu kauzē, tā to apstrādājis ienaidnieks, piem., kāda Heinkela He 111 lidmašīna kaujā ar angļu iznīcinātājiem bija guvusi 700 trāpījumu un tomēr atgriezās dzimtenē. Vācu kaņāvīri var pašauties uz ģenerāli Motoru, — tas kaņā vīpu pusē!

K. K.

Dīzelmotora ieslēgšana kādā vācu tankzemūdenē, kas piegādā municiju un degvielas kaujas zemūdenēm.

Motoram nepieciešama laba kopšana. Tūlīņ pēc atgriešanās bazē lidlauka personāls rūpīgi pārbauda lidmašīnas motoru.

Šeit motori veic svarīgu dienestu austrumu un ziemeļu frontē: ar jaunkonstruēto sniega frēzi uztur braukšanas kārtībā pieputinātos ceļus.

Uzp.: „Scherl” — 2, „Weltbild” — 2, „Atlantic” — 1.

VIELA NEPAZŪD

ĶĪMIJAS TĒVA LAVUAZJĒ 150 GADU ATCEREI

Vielā nepazūd, arī sadegot ne. Šī dabas zinātņu atziņa, ko noskaidrojusi ķīmija, tagad ir tik elementāra, ka tā vairs nerada šaubas nevienam pamatskolas skolniekam. Ne tā tas bija priekš 150—200 gadiem, kad par šo jautājumu vēl lauza šķēpus pasaules slavenākie zinātnieki, kad ķīmija vēl nebija nomainījusi alkīmiju. Meklējot ceļus, kā iegūt zeltu, pārvēršot vielu, alkīmiķi dabiski sevišķu uzmanību pievērsa degšanas un oksidēšanas procesiem.

Degšanas procesu toreiz parocīgi izskaidroja, dibinoties uz flogistona teoriju. Tās galvenais nodibinātājs un izgudrotājs ir G. Štāls (1660.—1734. g.). Pēc flogistona teorijas siltums bija domāts kā substance — šķidrums. Šo hipotētisko substanci sauca par flogistonu jeb kalorikumu. Ķermenis ir „silts”, ja tanī ir flogistons. Tas no ķermeņa var aizplūst, aiziet, pārejot uz citiem ķermeņiem. Tam nav ne svara, t. i. nav masas, ne arī kādu citu pazīstamu vielas īpašību.

Pēc alkīmiķu uzskatiem flogistons ir visu degošo vielu neatņemama sastāvdaļa. Organiskās vielās, kas viegli un pilnīgi sadeg, flogistons ir lielākā daudzumā. Metalli pēc flogistona teorijas sastāv no metālu oksīdiem — kaļķiem, kā toreiz teica — un flogistona. Kad metālu karsē, flogistons izdeg, un paliek pāri oksīds. Ja to karsē ar vielām, kas bagātas ar flogistonu, piem., oglēm, oksīdi uzņem flogistonu un pārvēršas atkal par metāliem. Patiesībā degšanas un reducēšanas procesi norisinās tieši otrādi, nekā to izskaidroja flogistona teorija. Kad eksperimentāli bija pierādīts, ka metāli sadegot neklūst vis vieglāki, bet smagāki, alkīmiķi mēģināja to izskaidrot tā, ka flogistonam ir negatīvs svars, un, ja tas aizplūst no kādas vielas, tad tā kļūst smagāka. Asprātīgi, kaut arī maldīgi!

Gods, kam gods pienākas, alkīmiķiem tomēr bija lieli nopelni ķīmijas izveidošanā. Tas pats hipotētiskais flogistons deva vienu, toreiz uz patiesiem novērojumiem dibinātu teoriju, kas aptvēra daudzas atsevišķas ķīmijas parādības. Tāpēc tā arī turējās līdz pat astoņpadsmitā gadu simteņa pēdējam ceturksnim. Vācijā, kur zinātnieki aizvien, bet ķīmijā jo sevišķi, bijuši rosīgi, pat deviņpadsmitā gadu simteņa sākumā atradās ķīmijā, kas turējās pie flogistona teorijas. Tā arī ir pirmā istā ķīmijas teorija, kas izteikta un labvēlīgi ietekmējusi ķīmijas pētījumu metožu attīstību un uzlabošanu.

Degšanas būtības pareiza izskaidrošana darīja galu arī flogistona teorijai. Tas ir ievērojamā franču ķīmiķa Antuana Lorana Lavuazjē nopelns.

Zinātne un tehnika aizvien, ejot roku rokā, tieši kāja laikā izdara cilvēcei vislielākos pakalpojumus, nākot ar jauniem atklājumiem un izgudrojumiem. Tā tas arvien jau bijis kopš gadu simtiem, kad zinātne un tehnika bija vēl bērns autos. Vēl jo vairāk tas tā ir tagad, kad zinātne un tehnika diendienā nāk klajā ar jauniem izgudrojumiem, kas arvien augstāk un plašāk paceļ dabas noslēpumu plīvuru un palīdz garam pakļaut materiālas spēku apcirņus. Tas ir arī dabiski, jo tieši kāja apstākļi prasa no cilvēka visvairāk ir fiziskā, ir garīgā ziņā. Tieši tad nepieciešama nevien vislielākā drošība, izveicība, neatlaidība, izturība, bet arī attapība, izdoma un ražens gara lidojums.

Lavuazjē, kas ar saviem novērojumiem un eksperimentiem lika pamatus tagadējai

— modernai ķīmijai, dzīvoja un darbojās (1743.—1794. g.) laikmetā, kad Eiropā plosījās visnīkākās kara vētras.

Lavuazjē dzimis 1743. gada 16. augustā Parīzē. Pagājušā gadā tātad pagāja 200 gadu kopš viņa dzimšanas. Bet šogad pa iet 150 gadu kopš viņa nāves dienas. Lavuazjē nāk no vecas franču aristokrātu cilts. Viņa tēvs bija pazīstams Parīzes advokāts un, kā tas toreiz bija modē — vēlējās, lai arī viņa dēls Antuans Lorans sagatavotos advokātūrai. Dēlu tomēr vilināja vairāk dabas zinātnieka darbības lauks, tāpēc drīz vien viņš pilnīgi pievērsās dabas zinātnēm, iegūstot diezgan ievērojamas zināšanas nevien fizikā, bet arī matemātikā.

1764. gadā, t. i. vienu gadu pēc septiņu gadu kara, kad Lavuazjē bija tikai 21 gadu vecs, viņš vērsa uz sevi uzmanību ar darbu, ko iesniedza franču akadēmijai kā atbildi uz tās uzaicinājumu izstrādāt metodi Parīzes ielu apgaismošanai. Nepilnus 25 gadus vecu viņu ievēlēja par Zinātņu akadēmijas locekli. Drīz pēc tam Lavuazjē iestājās finanču sabiedrībā, kam valsts bija

Antuans Lorans Lavuazjē.

nodevusi netiešo nodokļu ievākšanu. Šās sabiedrības administrācijā Lavuazjē vairākus gadus darbojās par tabakas nodokļa galveno iekasētāju. Šī vieta deva viņam neatkarību zinātniskā darbā un līdzekļus lieliskas laboratorijas ierīkošanai, bet vēlāk — lielās finanču revolūcijas laikā — tā izrādījās viņam arī liktenīga.

Pasaules slavu Lavuazjē guva, izskaidrodams degšanu kā vielu apvienošanu ar gaisa skābekli. Cik viela ir pievienojusi skābekļa, tieši tikpat daudz gaisa tā zaudējis. To Lavuazjē pierādīja ar svēršanu, tā pārvērdams ķīmiju no kvalitatīvas zinātnes par kvantitatīvu. Reizē ar to ir uzsvērts vienas nezūdamības princips. Šie ieguvumi ir likti tagadējās ķīmijas pamatos, un Lavuazjē uzskatāms par tās nodibinātāju. Lavuazjē deva arī noteiktu elementu definējumu, ievēdot kvantitatīvas pazīmes, proti, elements ir tāda viela, kas visos ķīmiskos procesos dod produktus, kuŗu svars ir lielāks nekā pati šī viela. Lavuazjē noskaidroja nevien, kādi elementi atrodas organiskos savienojumos, bet pirmais rādīja ceļu,

pa ko ejot, vēlāk varēja noteikt organisku savienojumu kvantitatīvo sastāvu.

Lavuazjē bija reizē eksperimentātors un novērotājs. Viņš devis arī ķīmisko savienojumu nosaukumus, noteicis radikāla jēdzienu, noskaidrojis arī alkohola rūgšanas procesu, mēģinājis aplēst rūgšanas procesu kvantitatīvo pusi. Savus atzinumus viņš izteica tik skaidri un plaši, ka tanis līdz šai dienai gandrīz nekas nav grozīts vai labots.

Čakli papildinot savu zinātnisko bagāžu, Lavuazjē bija ražīgs arī citās zinātņu nozarēs. Tā viņa spalvai pieder arī vairāki darbi par fizioloģiju un minerāloģiju.

Lavuazjē bija arī pirmais, kas visas ķīmiskās pārvērtības ļoti precīzi izteica līdzinājumos. Viņa pretflogistoniskā mācība sākumā piedzīvoja daudz kritizējumu. Drīz vien tomēr tai pievērsās tādi tā laika ievērojami zinātnieki kā Laplass, Bertolē, Morvo, Kirvans, Furkruā u. c., īpaši francūži. Ar viņiem piemītošu sajūsmu šie franču zinātnieki mēģināja uzspiest Lavuazjē teorijai franču nacionālo Marku, nosaucot to par „franču ķīmiju”. Lavuazjē bija pret to. Viņš pats enerģiski uzstājās atklātībā pret tādu savtīga šovinisma domu gājienu.

Pazīstamais vācu zinātnieks akadēmiķis Kops šādiem vārdiem raksturo Lavuazjē zinātniskos nopelnus un viņa nozīmi visā ķīmijas attīstībā: „Neviens ķīmiķis nav tik lielā mērā pavairojis viņam pieejamo zināšanu summu kā Lavuazjē; neviens nav priekšgājēju sagatavoto zinātni tik uzlabotu un bagātu nodevis tālāk saviem pēcnācējiem kā Lavuazjē; un neviena jaunāko laiku ķīmijā uzskati nav tik ilgi neapstrīdami valdījuši zinātnē kā Lavuazjē atziņas, kas lielāko tiesu vēl tagad pieņemamas.”

Lavuazjē ietekme modernās ķīmijas attīstībā ir ārkārtīgi liela. Kolīdz viņa darbi kļuva zināmi atklātībai, tos tūlīt pārtulkoja vairākās valodās. Lavuazjē savu „Ķīmijas pamatmācību” sarakstīja 1789. gadā, un 1792. gadā tā bija jau pārtulkota vācu valodā, piedzīvojot savu otro izdevumu Vācijā 1803. gadā. Visās valstīs sākās pētījumi pēc Lavuazjē pamatlikumiem. Radās periodiski zinātniski izdevumi un dibinājās zinātņu biedrības.

Savas zinātnieka gaitas Lavuazjē visu laiku veica līdztekus ar citiem pienākumiem — valsts dienestā. 1776. gadā viņš vadīja Francijas salpētra un pulvera fabrikas, bet 1788. gadā darbojās kā diskonta kases galvenais administrators. 1790. gadā mēs viņu redzam kā svaru un mēru regulēšanas komisijas locekli, 1791. gadā — kā nacionālo dārgumu komisāru.

Lavuazjē diemžēl nepiedzīvoja franču revolūcijas šausmu režīma izbeigšanu. Lai gan viņam bija lieli nopelni zinātnē un tas bija nodibinājis daudzus sabiedriskus iekārtojumus, 1794. gadā viņu pēc franču revolūcijas šausmu terora ciltstēva Robespjēra ierosinājuma apsūdzēja un tiesāja revolucionārais tribunāls par nodokļu izspiešanu un bez tam arī vēl par to, ka agrākos gados, darbotamies tabakas monopola, viņš it kā piejaucis tabakai ūdeni un kaitīgas vielas. Kāda viņa drauga aizstāvja runai revolucionārā tribunālā sekoja tiesas priekšsēža tiem laikiem raksturīga atbilde: „Mums vairs nevajag zinātnieku.” Un viņš aizgāja to pašu ceļu kā desmitiem tūkstošu citu Francijas labāko dēlu un patriotu ar Francijas karali Ludvīki XVI priekšgalā. 1794. gada 8. maijā Lavuazjē galva krita zem gilotīnas.

BUMBAS KRĪT!

1911. gads. Eiropā, kā parasts, daudz runā par mieru, politiķi un diplomāti kabinetos, rautos un konferencēs „līdzsvaro” pasaules politiku, un kaut kur Afrikā, Tripolitānijā, plosās kaŗš. Laikrakstu speciālkorespondenti sūta gaŗus ziņojumus par turku un italieŗu ciņām svelmainajā tuksneŗī, par ieņemtām un atstātām oazēm. Militāras misijas rūpīgi vēro kaŗa operācijas. Speciālistus ņis kaŗš visai interesē, jo te pirmo reizi tiek lietoti daŗi jauni, vēl kaujas laukos neizmēģināti līdzekļi un paņēmieni.

Apzīlbinoŗajā dienvidu saulē tuksneŗa smiltis ņķiet balti nokaituŗas, un nelielā oaze apvāŗŗa malā virmo līdzī sakarsuŗajam gaisam. Starp emilŗu pauguriem un melnajām klintīm kustas balti tēŗpti jātnieki; ņur un tur pauguru galotnēŗstāv nekustīgi stāvi, vēŗīgi raudzīdamies tuksneŗī. Oazē novietojusies turku kaŗaspēka nometne, ko modri apsarga arabu jātnieku patruļas un regulārā kaŗaspēka sardzes. Pretinieks nav nekur redzams.

Tad pēķŗņpi atskan tāla dūķŗana, kas aizvien pieņemas stiprumā. No neskaidrā apvāŗŗa pret koŗķi zilajām debesīm iznirst lidmaŗina un ātri tuvojas oazei. Nometnē trauksme. Arabu jātnieki satraukti auļo ņurpu turpu, ņestikulē, klieŗdz. Ar savām vecmodīgajām ņautenēm tie mēģina notriekt lidmaŗinu. Bet lidmaŗina jau riņķo virs oazes. Tikko samanāmi divi nelieli priekŗmeti atdalāŗs no lidmaŗinas. Atskan sprādzieni, jūķ smiltis, no gaisa līdzī tuksneŗa oļiem birst noŗķelto palmu zaru vēdeķļi, smiltis sakņup daŗi kaŗavīŗi, un lidmaŗina aizlido.

Kaŗa korespondenti ziņo: „Neredzētu un īpatnēŗu ainu sniedz „gaisa kavalerijas” uzlidojumi. Kā jau bija sagaidāms, lidmaŗinas kaŗā gūŗt milzīgu un svarīgu nozīmi. Tās izrādāŗs ļoti noderīgas uzbrukumos pretinieka nometnēm, lai nometu tur sprīdzekļus lādiņus. Cilvēķs kā putns lido ņautēŗu un lielgabalu ņāvīņiem nesasniedzamos augstumos un mierīgi sūta lejup nāvētājas

„Bumbvedējs” 1911. gadā un ..

granātas. Romantiskās fantazijas par gaisa kaŗu ir kļuvušas par īstenību.”

„Muzīgie paņakumi” bija divas daŗu desmitu centimetru platas gaisa granātu izrautas bedrites, apjukuŗais arabu pūŗis un daŗi ievainoti vai nosīŗti kaŗeivji.

Lai nu kā, bet gaisa kaŗš ar to kļuva par īstenību.

Pirmajā pasaules kaŗā gaisa bumbas jau izrādījāŗs par diezgan iespaidīgu ciņas ieroci. Kaut arī vēl 1915. gadā aeroplānu galvenais uzdevums bija izlūķu dienests, tie tomēr arvien bieŗķak savos lidojumos ņēma līdzī arī daŗas bumbas. Aiz lidmaŗinu nepilnīgāŗs konstrukcijas ņis bumbas bija nelielas, visaugstāķais līdz 20 kg svarā. „Lidmaŗinas būtu vēl briesmīgāķs spēķs,” — sūdzējāŗs ķāds tā laika aviācijas lietprātēķjs — „ja vien tās nebūtu tik vieglas, bet ieroci un bumbas tik smagas.”

Tagadēķjam kaŗam sāķoties, gaisa bumbas jau bija izveidojuŗas vairāķos speciāltipos, kas katras domātas savām vajadzībām. Lieluma un svara ziņā gaisa bumbas ir visai daŗādas — no 0,5 līdz 2000 kg smagas, no 10 cm līdz 4,5 m augstas un 5—60 cm diametrā.

Kaujāŗs jo bieŗi lieto sprāģstoŗas ņķēpeļu un bruņusitēķju gaisa bumbas. Pirmās, kas domātas pretinieka dzīvo spēķu iznīcināŗšanai, parasti sver 10—25 kg un sprāģstot dod daudz ņķēpeļu. Otrās, kuŗu apvalķs ir no cieta tēŗauda, ar masīvu galviņu, lieto nocietināķjumu, dzelzs beķona celtņu u. c. pret parastajām gaisa bumbām izturīgu mēŗķu caursīŗšanai un saārdīŗšanai. Bruņusitēķju bumbas, trāpot tēŗaudā vai betona mēŗķī, — vai nu sprāģst tūdaļ vai arī, ja tās apģādātas ar īpaŗu aizdedzināŗšanas ierīci, — vēl pirms saskarēŗas ar zemi. Bet lieto arī gaisa bumbas, kas var sprāģt ķādu laiku pēķ nokriŗšanas — pēķ daŗām minūtem, stundām un pat dienām.

Visiedarbigāķās ir t. s. mīnu bumbas, kuŗu svars svāŗstās starp 25—1000 kg un vairāķ. ņo bumbu ārdītāja darbība pamatojas uz gāzu attīŗtīto enerģiju. No bumbas sprādziena attīŗtījuŗas gāzes, kuŗu temperatūra sasniedz apm. 2000 gradu, cenŗas ieņemt 15.000 reiz lielāķu platību nekā bumbas sprīdzekļus vielas sprādziena brīdī. Spiediens uz blakus esoŗo priekŗmetu, piemēŗam, namu vai nocietināķjumu virsu, ir vairāķ tūkstoŗķ kilogramu uz 1 kvadrātcenķtimetra. Izplatoties ar 8000 metru āķtrumu sekundē, ņis spiediens noslauķa visu, kas ir tā ceļā. Bet jau 50 m uz katru pusi no sprādziena vietas spiediens ievērojami atslābŗt, kļūdamas ap 3 kg uz 1 kv. cm. Tomēr arī tad tas vēl spēķ sagraut namu ķieģeļu sienas, gan nebūdamas valķs bīstams betonētām celtnēm, jo tās visumā spēķ izturēt līdz 300 kg lielu spiedienu uz 1 kv. cm. Jo tālāķ no sprādziena vietas, jo mazāķ kļūŗt gaisa spiediens, un 200—300 metru attālumā no tā cieŗ tikai nama stīķķi un vieglāķ darināŗti jumti.

Kuģiem jūrā uzbrūķot, lieto t. s. gaisa torpēdas, kas pēķ izskata atģādina parastās torpēdas. Nakts lidojumos jo bieŗi nāķas lietot t. s. gaismas bumbas, kas, pieķarinātas nelieliem izpletņiem, gaisā aizdegas, deg apmēŗam 4 minūtes ilgi, izstareddamas 1—2 miljonu sveķu gaismu. Gais-

... pēķ 33 gadiem.

mas bumbas domātas zināmu mēŗķu atraŗšanai un fotografēŗšanai nakts tumsā, tāpat signālizāķijai.

Anģļu un amerikāņu gaisa pirāŗti, uzbrūķot mierīgiem iedzīvotāķiem, bez mīnu bumbām bieŗi lieto ap 1,7 kg smagāŗs aizdedzināŗšanas bumbas, kas, no trieciena aizdegdamāŗs, sāķ kust un, plūzdamas uz visām pusēm, savukāŗt aizdedzina tuvumā esoŗus vieģli deģoŗus priekŗmetus. Pēdēķjā laikā ņīm bumbām mēdķ pievienot arī sprāģstoŗus lādiņus. Bīstamāķi par parastajām aizdedzināŗšanas bumbām ir t. s. fosfora bidoni — skārda ķastes, kas pildītas ar benzolu, jēķkauķuku un fosforu. Fosfors pēķ trieciena, bidonam saŗķķstot, saskāķoties ar gaisu, uzliesmo un aizdedzina pāŗēķjo pildīķjumu.

Nopietnus postīķjumus apdzīvotām vietām nodara t. s. fosfora bumbas, kas sver 14 kg un ir pildītas ar līdzīgu sastāvu. ņo bumbu galviņas ir no tēŗauda, un tās spēķ izsīŗties cauri vairāķiem nama stāviem, pie kam deģoŗais pildīķjums tiek izvīests visos caursistajos stāvos.

Technikas sasnieģumi kaŗa laikā iet milzu soļiem uz priekŗu. Aizvien tiek izgudrots kaut kas jauns un papildināts vecais. Arī gaisa kaŗš pēķ kaujas laukos gūtas pieredzes kļūŗt aizvien pilnīgāķs. Rodas jauni bumbu tipi speciālam vajadzībām, pāŗveidojas vecie, kļūdami vēl spēcīģāķi un precīģāķi. Un ir pagāķjuŗi tikai trīsdesmit divi gadi, kopŗ kaŗa laukos parādījāŗs pirmās gaisa bumbas.

Ls.

No seniem Romas karaļu laikiem līdz mūsu dienām saglabājušās un attīstījušās cirka spēles, rādot cilvēka žilbiņošus sasniegumus drosmes, spēka un veiklības demonstrējumos. Gadu simteņi mūs šķir no tām cirka arēnām, kad smiltis krāsojās sarkanās no cilvēka cipām ar zveru, kad zobeniem un dūrēm kaili satikās gladiatori, kad karaļi sacentās zeltītos pajūgos zirgu skriešanās sacīkstēs. Kam gan vēl tā tauta uzgavilējusi kā cirka spēlēm? Lai atminamies tikai senās dienas Rīgas cirkā, kad laužās „lielais Jānis”, kad beidzot atmaskoja „melno masku”!

Visvairāk tiešām rīdziniekus aizrāvušās grieķu un romiešu cipas, no tiem laikiem vēl tagad ģimenes galva laulenei piedraud ar apķērienu no priekšas, labu kraveti vai mīļa Pipecka laulības dubultnelsonu.

Ja lauku laudis iebrauc Rīgā, krusttēvs vispirmā kārtā prasījās uz cirku. Nedod Dievs, ja līdz gadījās arī krustmāte, tad ģībšana un galvas reibonis neizbēgams.

Profesionālā cirka māksla mūsu dienās sasniegusi augstu līmeni, skatītāji tik izlutināti, ka neapmierinās ar vienkāršāku programmu, bet prasa sensācijas. Nevienam nedomā, cik daudz pacietības un pūļu veltījis ikviens cirka artists, līdz tas kļuvis par gaisa akrobatu, žonglieri, drosmīgu braucēju un sasniedzis zveru dresūrā apbrīnojamus panākumus. Te ir visa viņu dzīve — no bērnības līdz tam brīdim, kad salto mortale kļūst par īstenību vai mūža ilgums spiež atstāt arēnu. Tad viņi raud kā bērni.

Sai laikā cirku sevišķi iemīlējuši karavīri, lai pēc nīknām cipām un spēku piepūles kādu vakaru sirsnīgi izsmietos un nekā nedomātu. Kur gan vēl tik brīvi jūtas skatītājs kā cirkā? Savas simpatijas un antipatijas te var skaļi izteikt, un, ja sirds tā isti apskrienas, ej galerijā! Tur tev par prieku gar degunu aizlingos kāds burkāns, kartupelis, tikai negaidi tagad olu un tamli dzīgu lietu, citu seno laiku metamotriboātu. Jau no seniem laikiem Rīgas cirka programma saistījusi plašo auditoriju, un panākot ar izmeklētu artistu klasi, priekšnesumu daudzpusību un teicamu organizāciju.

Nu es tev parādīšu — draudzībai belgas! Šo spēlētāju tu ilgi pieminēsi, tas nav auzu dē. Kāpēc tāds ponijs kauliņš? Kamēr arēnā, viss bija labi un pieklājīgi, neviens no skatītājiem nemanīja, ka viens ponijs otram uzmina uz kājas.

Mordale

Ai lāci, lāci! Kamēr tavi brā-
ļi tālajos ziemeļos guļ dziļo
ziemas miegu, sniegos leraku-
šies un zīž ķepu, tev Rīgas
cirkā neļauj gulēt! Tu tikai va-
ļas brīžos vari pasūkt ķetnu.

Koko — spītīgākais no visiem
pasaules ēzeļiem, kam neviens
vēl nav spējis uzrāpties mugurā.
Val Rīgā atradīsies kāds
kas to gribēs mēģināt,
par to arī Koko šaubās.

Doral — mājai un uzticam- Kad ziloni padzēruši, tie kļūst
jai ļaunu jaunavai ilgi nenāk nerātņi. Tad viņiem draud pē-
miegs — vecie sastāstījuši par riens, tāpat kā bērniem, pa di-
karstām mūtas naktīm dzēģļos. benu ne, bet pa ausīm.

PARACELZA PASAULĒ

Ja arī Ervins Gvido Kolbenheijers (Erwin Guido Kolbenheyer) nepieder pie tiem rakstniekiem, kuŗu darbi piedzīvo plašu izplatību un vērsas pie lielas auditorijas, tad tomēr nav noliedzams, ka viņš ir viena no izcilākām, varētu pat apgalvot — visievērojamākā figūra vācu modernajā literatūrā. Lai pilnībā varētu izsekot Kolbenheijera sacerējumu problēmatikai, nepieciešama visai dziļa un daudzpusīga izglītība; vienkāršam lasītājam grūtības sagādā jau viņa izteiksme un veclaicīgā valoda. Taču šeit jāievēro, ka pats rakstnieks, kas droši nostājas publikas priekšā ar tik augstām prasībām, tuvojies savam uzdevumam ārkārtīgi nopietni un rūpīgi. Kaut vienkāršais fakts — priekšdarbi, ko viņš veicis, gatavodamies rakstīt savu mūža darbu — Paracelza triloģiju, prasa pēc salīdzinājuma, un tāds šai ziņā varētu būt vienīgi Fiobērs. Ar visu to Kolbenheijers 65 mūža gados, kas pagāja 1943. g. 30. decembrī, esamiedzis stāvokli, ka viņu apzīmē par vispilgtāko savas tautas gara iemiesotāju vācu tagadnes rakstnieku vidū.

Tautu Kolbenheijers uzskata par dzejas vienīgo mērķi, un viņa tēlošanas objekts allaž ir totālais vācu cilvēks. Citiem vārdiem — viņa sacerējumi ir reizē nacionāli un sabiedriski, jo, arī izvirzīdams centrā atsevišķu individu, rakstnieks redzīcina tajā visai tautai būtiskas īpašības. Kolbenheijers pats to izteicis daudzinašajās Paracelza triloģijas nobeiguma vārdos: „Ecce ingenium Teutonicum” — lūk, vācu ģenjijs. Paracelza tēls šeit izkāpj no sava vēsturiskā ietvara, dabū pārļācīgu nozīmi un top par vācu gara simbolu.

Kolbenheijera darbos saskatāmi trīs pamattemati — vācu cilvēks, vācu pasaules uzskats un vācu Dieva atklāšme. Sakņodamies savas nācijas dzīvē un aizkardami tai kardinālas problēmas, jau šie temati vien rāda, ka to apstrādātājs ir ne tikai rakstnieks, bet arī filozofs. To apstiprina

Pagājušā gada 30. dec. vācu dzejniekam E. G. Kolbenheijeram piepildījās 65 mūža gadi.

biografiskie dati. Dzimis 1878. gadā Budapeštā kā arhitekta dēls, Kolbenheijers mācījies Bohēmijas pilsētas Egeras ģimnazijā, studējis Vīnē filozofiju un psiholoģiju, vēlāk pievērsies zooloģijai un izglītību nobeidzis ar Dr. phil. gradu. Tālākos gados kļuvis arī Dr. med. h. c., pašlaik dzīvo Solnā pie Minchenes, ir Vācu dzejas akadēmijas loceklis, tāpat senātors vācu akadēmijā Minchenē. Zīmīgi, ka Kolbenheijera in-

ERVINS GVIDO KOLBENHEIJERS

Noliegtā mūžība

*Aizmirst kā spējāt jūs lēti,
Sirds ka viena tik rod
Pilnību, kuŗu svēti
Krājumi ļaudīm dod.*

*Vārdos kas garam ir dzimis,
Veidos ko tvēruši jūs —
Sējumos, mūļos tas grimis,
Pēctečiem nasta jau būs.*

*Tikai ceļveži kļuvāt,
Ipašums likās kur būt,
Plašāku skatu vien guvāt,
Patieso domājot gūt.*

*Grimstošā vecumā bāli
Vārdi jūrā jums grimst,
Gudrības psalmi skan tāli
Pēctečiem, izskan un rimst.*

*Mīlas brīžos kam spējāt
Kvēli dot aizmirsdamies —
To tik pie dzīves sējāt,
Ziedējāt tad vien paties.*

*Visām mūžībām pāri
Sirdspukstu dziesma slīdz,
Zīmes un vārdi vāri
Mirstošai dienai mirst līdz.*

*Aizmirst kā spējāt jūs lēti,
Sirds ka viena tik rod
Pilnību, kuŗu svēti
Krājumi ļaudīm dod.*

Tulkojis
A. Johansons.

teresu loks bez gara zinātnēm ietver arī bioloģiju un medicīnu. Šī parādība manāmi atspoguļojas viņa darbos, jo sevišķi studentu romānā „Monsalvatsch” (1912.), kur analizētas un kritizētas abu dzimumu savstarpējo pienākumu, seksuālās un ģimenes dzīves problēmas. Kolbenheijera izglītība un garīgā ievirze ļauj izprast arī to pavedienu schēmu, kas izlobāma no viņa sacerējumiem, reizē aptverdama visu rakstnieka domu un dzejas pasauli. To sastāda vienības, kas papildina cita citu: cilvēks — daba — vadība — Dievs un: cilvēks — tauta — visums — Dievs. Bet pāri visam strāvo ideja par neiznīcināmu un mūžīgu dzīvību.

Literāro darbību Kolbenheijers iesāka 1903. gadā ar traģēdiju „Dzordano Bruno”,

kas attēlo renesanses brīvdomātāja likteni; 1928. g., paša autora vārdiem runājot — uzskatu attīstība kļuvusi par „ģenija traģēdiju” — tā dabūja nosaukumu „Heroiskās kaislības”. Šeit rakstnieks attīsta domu, ka „cilvēces ģenijiem jāiet nāvē, lai dzīvotu viņu mācība.” Bruno kāpa sātā, taču „Dieva dabas patiesība” nebija iznīdējama.

Šai agrīnajā traģēdijā, tāpat sekojošā romānā „Meistars Joachims Pauzevangs” jau iezīmējas mākslinieciskie un zināmā mērā arī ideoloģiskie centieni, kas savu pilnīgo izpausmi atrada Kolbenheijera darba vainagojumā „Paracelza triloģija”. Šī triloģija sacerēta tieši vācu tautai tik smagajā laikā no 1914.—1925. gadam. Autoru šeit vadījusi kaislīgā doma — „likt nācijai ieskatīt pašai savu vērtību” un modināt snaudošos spēkus, lai tā kļūtu neuzveicama. Lai vācietis iegūtu savu kārtas un Dieva apziņu, viņam jāiztur visvaronīgākās cīņas, un Paracelzs — par spīti savai primitīvajai apkārtnei — šai sakarā uzskatāms par teicamu piemēru. Tāpat triloģija nodarbojas ar faustisko atziņu, ka ikvienam darbam vērtība piešķijama tikai tad, ja tas veikts vispārības labā. Rūpīgās laikmeta uzskatu, ieražu un valodas studijas ļauj Kolbenheijeram vielu ietvert visvairāk atbilstošā formā un līdz ar to ievērojami kāpināt romāna māksliniecisko iedarbību.

Nodziļinādamies vācu tautas vēsturē, Kolbenheijers sacerējis vēl citus romānus, reizēm pieskāries arī modernai tematikai, precizējis savus filozofiskos uzskatus vairākos apcerējumos, no kuŗiem zīmīgākais ir „Kalnraktuve” („Bauhütte”), tāpat rakstījis smagos, bet valdonīgos ritmos ietvertu lirīku. Taču visur viņš slavina dzīvību, kur nav bezjēdzīgas bojā ejas, bet viņa darbu karogu nes cilvēks, kas ziedo sevi, lai citi spētu tuvoties augstākai atziņai.

Andrejs Johansons.

1894. gadā Potsdamā dzimušais rakstnieks un dzejnieks Felikss Rīmkastens (Felix Riemkasten) š. g. 8. janvārī atzīmēja savu piecdesmito dzimundienu. Rakstnieka populārākajos romānos „Bonza”, „Biedri”, „Elks” un citos apgaismots sistēmas laikmeta parlamentārisms un viņa valsti un tautu grāvēja darbība.

NIENIŠKĀ MĒLĪZE

P Ē T E R A A I G A R A R O M Ā N S

(17. turpinājums.)

„Man? Es...” Andris stostījās.

„Jā, tev, dēls!” tēvs ielika cirvi padusē un ar garos zābakos ieauto kāju paspārdīja sūnaino čini, kas bija viņa priekšā. „Saki man, ko tu šonakt mežā dari?”

„Es tāpat...” nedroši izmeta Andris.

„Tāpat, ha, ha, ha!” Vecais Viksna sausi iesmējās. „Mani, vecu suni, nepievilsi! Redz, labi, ko tu meklē. Tepat jau šovakar aizskrēja tavā tā sauktā sieva. Domā, ka viss pagasts nezina, ko viņa skraidā pa mežu un ko meklē. Nes sainīti, lai barotu to slaištu. Kauns un negods, un vēl jo lielāks, ka tā ir mana vedekla! Ceri laikam viņai pēdas sadzīt? Nekā — nesadzīsi! Tev acis aizmiglotas. Jā, tā iet, kad neklausā vecāku padomam. Gribeji iespītēties, bet kam saspītēji — pats sev. Redz, kā iznāca!”

„Iznācis... Es nekā nezinu, kas iznācis,” Andris izlikās vienaldzīgs, kaut gan tēva vārdi šaustīja viņu kā pātagas.

„Varbūt ilgi vēl nezināsi, varbūt pats kārsi dzeguzes bērnam šūpuli un vēl tad nekā neatskārtīsi? Kauns, Andri! Kauns — man vecam vīram jākaunas par tevi! Ja mana sieva vazātos ar svešiem, es zinātu ko darīt. Bet tu esi glēvulis un zaķapastal! Nu, saki, kurš prātīgs vīrs tā daris — skries naktī no mājas un blandīsies pa mežu kā aizšauts zvērs. Domā, ka tādēļ viņa tevi zēlos, atgriezīsies pie tevis? Veltīgi gaidīt! Tu sieviešus nepazīsti! Saki, vai man nav taisnība?”

„Nezinu, tēv, patiešām nezinu,” Andris runāja nogurušā balsī. Viņš bija fiziski un garīgi satriekts. „Šonakt nekā nesaprotu, kas ap mani notiek.”

„Ak nesaproti gan?” tēvs pašapmierināts turpināja. „Domājies lielu bagātību un slavu ieguvīsi, aiziedams iegātnos un pamezdams mani vienu nolādētājā purvā. Rikojies, kā gribi, tikai iegaumē — lai kā vecajam Viksnam gājis, viņš nav izputējies un neizputēs! Citu ruden ir biezāks, citu rudenī plānāks riecens, bet bada, kā pats zini, nekad neesi piedzējis. Kā būs tavos mālu kalnos, to es nezinu, piesargies, ka nav kādreiz jānāk pie manis sēklas lūgties!”

„Negribu ne slavas, ne bagātības. Vēlējos vienīgi citādi dzīvot nekā tu. To vēlēties drīkst katrs, vienalga, vai tas ir tavs dēls vai svešinieks. Kas par to, ja, sievu izraugoties, esmu maldījies un kļūdījies. Otrreiz tas neatkārtosies.”

„Manis pēc — dari kā zini! Nāc tagad, piekraudim vezumam!”

Dēls negribēdams sekoja tēvam. Viņš nesteigdamies aizgāja pie varenās priedes rezģaļa, kas asis pusotras garš gulēja sūnās. Abi vīri, kā norunājuši, pieķērās kokam, apkampa to un tad streipuļojot vienu galu iecēla rātos. Pēc tam viņi ķērās pie blūka otra gala, beidzot priedes stumbrs

bija vezumā. Zemē palika tievākie vidus gabali. Nerunājot ne vārda, viņi iekrāva arī tos, un, kad vezums bija sasiets, Andris vaicāja:

„Kā viens nolaidi tādu koku?”

„Pagājušo nakti māte bija talkā. Aibraucām abi. Grozu pinējs no pilsētas prasīja skalu malku, solīja labu maksu. Un šitā priede kā izmeklēta — smalkšķiedraina, labāku neatradīsi!”

„Māte? Arī māti tu spied braukt mežā?” ierunājās Andris pārmezdam.

„Neviena, dēls, neesmu spiedis. Viņa pati redz un zina, ka jābrauc. Lai kā esam iztikuši un sadzīvojuši, bet viens pie otra turēsimies līdz kapam. Tava māte nav tāda kā tava sieva.”

Uz to vairs Andris nekā neatbildēja. Viņa sirdi tikai plosīja pašpārmētumi un zēlas, ka arī mātei jāvergo tēvam. Citos apstākļos viņš labprāt palīdzētu un vieglinātu mātes grūtumu, bet ko viņš varēja, kad pats sēdēja kā uz aizlauzta zara. Viņš nezināja brīdi, kad zars lūzis.

Tēvs ar resnu virvi sasēja vezumu, paņēma grožus un saskubināja zirgu. Rāmuļu salnais zirgs nosprauslājās, iecirtās sakās, un vezums gausi sāka kustēties pa sakņaino meža teku.

„Ar labu nakti, tēv, nesaki mātei, ka mani satīki, viņai nekas nav jāzina!”

„Kā tad, lai dzīvo un gaida tevi baģātu topam! Un kur tu, mājā nenāksi, līdz rītam pašļiksi mežā?” atskatījās tēvs uz dēlu, soļodams līdz vezumam.

„Redzēs,” teica Andris un palika tur

JĀNIS MEDENIS

KAROGS

*Lepns mastā uzvijies, kur kādreiz spārēm pāri
Tu šalci vainagos! Pār krastiem vizmodams,
Nu atkal saskaties ar straumi, vēri, arī
Un slaidiem ozoltem, kur modies stāv tavs nams.*

*Rēns dvesmo svētiku rīts. Tu veries tālē kāri,
Kā celties clematiem sauc jātnieks auļodams
Un jozties vīriem liek, kas vakar bija bāri,
Jo jauna griba aug — ciets, nesašķejams krams.*

*Bij tava dvēse — zvērs, kas vajāts līdzis alā;
Bet cauri nedienām tu degi, tumsas klāts,
Un ausmu galdīji šo nākam galu golā!*

*Rāms savus pulkus ved: tev zināms Dieva prāts,
Ka arvien augstāk sviests pār mežu galķem kļūsi,
Jo dzīvam cilvēkam tu esi līdzināts:*

— No mūžiem bijis tu, un esi tu un būsi!

stāvam, kur tēvs bija cirtis priedi. Mežā tāli atbalsojās zirga soļi un aizbraucošo ratu grandīšanās. Ja mežsargs tagad būtu nomodā, viņš pa pāris kilometriem dzirdētu, ka vecais Viksna aizved zagto priedi. Bet mežsargam, tāpat kā visiem citiem cilvēkiem, šī naktis bija sestdienas naktis, un viņš vēlējās baudīt mieru.

Andris atsēdās uz liela, apsūnojuša celma, kas atradās līdzās varenajai priedei, un

sāka pirkstos lauzīt sakaltušu mizu. Ko iesākt, kurp iet un kur palikt? Tagad Andrim likās, ka būtu labāk, ja viņš nekur šovakar nebūtu gājis, bet palicis mājā un savas sāpes un nemieru apslēpis citu acīm. Bet vecā Katrīne viņam bija slepen pačukstējusi:

„Ej nu, dēls, Līna atkal brauc šķūtīs ar visu ceļa kuli!”

Viņam saskrēja dusmas un radās spītīga vēlēšanās sekot sievai, lai vienreiz tiktu galā ar visām aizdomām. Tagad noslēpums bija atklājies. Viņš bija izdibinājis visu, un tomēr citkārtējā sāpīgā neziņa bija daudz vieglāka par šausmīgo patiesību. Kā tas varēja gadīties, ka Līna novērsusies no viņa un pieķērusies svešniekam? Pirmajā vakarā, kad viņš aizgāja uz Vālodžiem, viņa bija tik laipna un pieķēriģa. Kas viņai bija noticis? Vai jau toreiz bija kaut kas jaušams, ka viņu kopdzīve nebūs laimīga? Kā tēvs varēja paredzēt šo nelaimi, vai viņam būtu redzīgākas acis.

Pārdomājot notikušo un pārcūlājot uz mācīgos jautājumus, Andris atspieda galvu pret koku, un pēdīgi viņu pārņēma nogurums. Meža šalku iežūzots, nokusis un izmociņš pēc grūtajiem dienas darbiem un skarbajām domām, viņš iemīga, noslidējis no celma...

Vālodžu iegātnim atmostoties, pāri meža galotnēm jau cēlās saule, zaros čivināja putni un šmiukstināja vāveres. Viņš pacēla galvu; kakls bija atspiests stīvs un pašam sala, nežēlīgi sala, pār muguru skrēja drebuži. Drēbes bija pilnas rasas un zemes valguma. Izbrīna pilnām acīm viņš raudzījās apkārt. Kāpēc viņam vīrs galvas nebija Vālodžu mājas griešti ar lielajām sijām, bet zila debess un šaksoši koki? Pamazām atmiņā atausa vakarvakara notikumi. Cik labi būtu, ja tos varētu izgulēt un aizmirst un atmosties atkal ar svaigiem spēkiem, bet atmiņas līdz ar atmošanos uzvismoja pilnā nežēlībā. Šodien tās likās vēl skaudrākas nekā vakar. Te aiz meža ieskanējās dziesma. Dzidra sievietes balss, lēni locīdama, dziedāja:

„Meitip sēdēj aiz ūdeņa, puisīts gauži bēdājās.”

Sākumā dziesma skanēja paklusi, tomēr pamazām tā pieauga skaļumā, cēlās augšup, lidoja pāri meža galiem, piepildīja visu telpu. Likās, ka dziedātāja virzītos tieši uz Andra pusi, viņu tiši meklējama. Andris brīdi klausījās. Nē, dziedāšana skanēja uz vietas. Viņam pašam tikai šķita, ka tā nāk tuvāk.

Gulētājs nopurināja skudru, kas patlaban tekāja viņam pa roku, sasprindzināja nosalušos muskuļus un, pie priedes pieturēdamies, uzcēlās kājās. Viņš raudzījās uz to pusi, no kurienes nāca dziedāšana. Pa starpām kokus stumbriem atklājās plavas līdzenums. Plāvā ganījās govīs. Mežmalā uz akmens sēdēja ganumeita un dziedāja:

„Brīv tev brīsti, brīv peldēti pār ūdeni manis dēļ.”

Savādi, Andris tik daudz reižu bija dziedējis ganu dziedāšanu, bet nekad vēl dziesma nebija viņu tā aizrāvusi kā šorīt. Turklāt balss likās tik pazīstama kā vakar dziedāta. Varbūt viņš to bija dziedējis sapnī. Patiesām — miegā viņš bija dziedējis kādas dziesmas skapas. Viņš vairs neatcerējās melniju, bet dziesma viņu tik neatvairāmi aicināja, ka viņš cēlās agri, apāva jaunus zābakus, uzvilka līgavaņa svārkus un gāja meklēt dziedātāju. Ap Vālodžu kalnu bija saaudzis brīnum biezs mežs; lieļi resni staipekņi un rožu ceri ar saviem dzelzskņiem ķērās viņam drēbēs. Mīlzu saknes un siekstas aizšķērsoja viņam ceļu. Viņš rokām rāva staipekņus, atvairīja ērkšķus, gāja un klupa, klupa un atkal cēlās. Bet tālumā skanēja dziesma. Likās, ka visa debess ir pilna laipnu aicinātāju skaņu. Tikai pār galvu drūmi šalkoja biezs mežs. Tādu mežu Andris savā mūžā nekad nebija redzējis. Vienīgi ģeografijas grāmatās tāds bija notēlots, tur redzēja tropiskos mūža mežus ar necaurejamiem biežokņiem. Viņš gāja, saplēsis svārkus, pazaudējis cepuri, rokas bija vienās skrambās. Kad jau likās meža mala sasniegta, kad priekšā pavidēja kalna nogāze ar saules apspīdētu līdzenumu tālumā, viņš klupa un atmodās.

Dīvains sapnis. Gane joprojām dziedāja. Skapas tapa atkal klusākas.

„Ne pie viena es neiešu, kamēr savu sagaidīšu!”

Andrim atausa gaisma. Tur aiz meža stūža taču bija Silamiķeļa plava, un šai plavā varēja dziedāt tikai viņa meita. Tātad viņa iznākusi svētdienas rītā ganos, atlaiz-

dama mazo māsu. Andris pacēla sūnās nokritušo cepuri, uzlika to galvā, nopurināja pie drēbēm pielipušās skuju un gāja uz dziedātājas pusi.

Dzija miegā pavadītās stundas un dzes- traiss rīts viņa prātu bija padarījis kritis- kāku. Viņš vēlreiz atgriezās domās pie vakardienas notikumiem. Viņš atcerējās gan- drīz katru vārdu, ko Līna bija teikusi. Un, ja labi pārdomāja, tad visā šai nelaimē arī viņš bija vainīgs.

„Ja tu būtu mani mīlējis, tad izturētos citādi. Tev būtu atlicis kāds lieks brītiņš vai silts vārds, ko man vēltīt. Es gaidīju — nepacietīgi gaidīju, bet ieraudzīju, ka visas pasaules lietas saista tevi vairāk nekā tava paša sieva.” Tobrīd Andris at- skārta, ka viņš nekad nebija mēģinājis ie- lūkoties sievas dvēselē, nekad nebija cen- ties uzminēt viņas slepenākās vēlēšanās, kaut arī tās būtu pretējas viņa uzskatiem. Viņš bija pieķēries savai jaunajai zemei un sētai kā bērns pieķēras jaunai rotaļai, aizmirstot un pametot novārtā visu citu. Viņš bija izturējies kā negausīgs skopulis un turējies pie ikdienas darbiem kā aklš ubags turas pie sava spieķa. Protams, tas viss bija nepieciešams. Tā vajadzēja rīko- ties, un tomēr izrādās, ka viņš ir kļūdījies. Līdztekus darbam un rūpēm cilvēkam pa- liek vēl kaut kas cits. Un viņš to bija no- pulgojis un izmetis no savas sirds un aiz- dzinis no sava redzes aploka. Tagad visam jāpārvelk svīttra. Glābjams un labojams ne- kas vairs nav. Varbūt, ja Līnai nebūtu tā svešā bērna, viņš varētu tai piedot. Taču tagad arī mājas miers un citi apsvērumi nevarēja viņu pamudināt samierināties ar notikušo un audzināt savā ligzdā dzegu- zēnu.

Pelēks ganu suns, izdzirdējis nācēju, ie- rējās un skrēja Andrim pretim uz meža pusi. Ganu meita pārtrauca dziedāšanu, pakāpās uz akmens stāvus un rīdīja suni:

„Paņem, paņem, Muril cui!”

„Vai visas ganumeitas svētdienas rītos tik bargas un rīda ciemiņus?” Andris pa gabalu sauca aiz eglītēm, atgaiņādams uz- mācīgo Muri.

„Godīgu cilvēku suns nekož,” atteica Marīte smaidot, viņa bija pazinusi Andri.

„Labrīt,” teica viņš, iznākdams klajumā. Suns vēl arvien lenca viņu, bet viņš to at- gaiņāja. Ganumeita stāvēja uz apsūnojuša akmens, rīta vēsma plandīja viņas pelēkos lindrakus un plato, bārkstaino sedzeni. Gaišos, kuplos matus viņa bija apsējusi ar baltu punktotu lakatiņu. Biezās vilnas ze- ķēs un postalās ieaūtās kājas bija rasā sab- ristās.

„Andri, kur tu — no debesīm nokriti? Kā tu šeit gadījies?” vaicāja viņa līksmi.

„Tu tik skaļi dziedāji, ka nevarēju mā- jās nogulēt!”

„Gulēt?” brīnījās Marīte un uzmanīgi vēroja Andri. „Tāds gan neizskaties, ka bū- tu gulējis. Un ja arī esi gulējis, tad nezin kādā gubeni vai lāča migā. Skaties, visa apkakle vēl ar skuļām un sūnām, pagriez muguru, kas tev ir? Tu pievēlies kā vilks. Un seja arī vienās svītrās. Kā nodzēries, kā nemazgājies.”

Andris jau bija pie akmens un, satvēris strauji Marīti, nocēla to zemē. Ganumeita uz mirkli apvijās viņam ar savām rokām. Tas gan turpinājās tikai īsu brīdi, kamēr viņš to cēla.

(Turpinājums sekos.)

MĪLESTĪBAS SAPNIS ISS

Mīlestība ir gan mūžīga līdz pat kapa malai, gan arī tā līdz- nās elektriskai spuldzei, kas te vēl kvēlo jo gaiši un te pēkšņi ne no šā, ne no tā ņem un izdziest. Bet Elīna Zālīte savā jaunajā lugā attēlo vēl isāku mīlestību, kas izsprakst kā Ziemsvētku brīnumsvēcīte: 24 stundu laikā abi galvenie mī- lētāji iemīlas, izmīlas un atkal izšķīras, kādēļ autore lugu no- saukusi par Intermece. Tā ir pavisam „speciāla” mīlestība, kas iedrāžas pasaules slavenās dziedātājas salonā kā reibīgs

Lilija Štengele —
Liāna un Žanis Kat-
laps — Dainis,

Jānis Ģermanis —
profesors Dalbēns un
Milda Zilava —
Lauma.

pavasara vējš un, dimdinot vārdu „Dun- daga”, satrauc rāmi pukstošo mākslinie- ces sirdi. Harmoniskajam Cerberam profes- oram atliek tikai noplātīt rokas, kad viņa dzīves acuraugs pazūd uz vienu nakti Dundagas mežā. Un šeit klusajā mežziņa mājā — ir viņš — mūsdienu Pāns, jaunek- lis, kas krājies dievinātās mākslinieces fo- tografijas un klausījies viņas iedziedātās skaņu plates. Tagad sapnis kļūst īstenība — Liāna Danga pati ir atnākusi un saka: „Sniedz man savu roku, zelta pavasar!”

Elīna Zālīte šo mīlestības „starpgadīju- mu” izkārtojusi skatuviski veiklās situācijās un sarunās, kurās izpaužas ir profesora rā- maie prāts, ir jaunavas Laumas veselīgā dzīves gudrība, un taisni šīs vienkāršās, it kā pašas no sevi plūstošās replikas lugā ir vislabākās. Komēdija viegli padodas aktieru izspēlei, lietpratīgajam režisoram

Jānim Zariņam veidojot niansētu, gaumī- gu scēnisko noskaņu.

Liegs sentiments kā rēna smaržīga vēs- ma apdveš komēdijas tēlus, starp kuriem spilgtākā Liāna Danga. Šini lomā skatītāji atkal redz Liliju Štengeli. Cēla noblese un valdzinātājs šarms dara pievilcīgu ikvienu viņas spēles momentu, kaut arī mākslinie- ce vienmēr tēlo it kā sevi pašu, bet izci- la personība to var atļauties, jo arī viņas pašas tēls ir vienreizīgs, imponants māksli- niecisks sniegums. Otrs galvenais mīlētājs Žanis Katlaps Dainā lomā atveidojis sim- patisku, vitāli spriegu jaunekli, un kā al- laž Žaņa Katlapa spēle bagātīga meistari- gā intonācijas un žestu finesē. Jaukus tē- lus iecerējuši arī Milda Zilava un Jānis Ģermanis. Komēdijai dekorācijas darīnājis A. Vinklers, izkārtojot kamerspēlei kon- centrētu telpu skatus.

J. B.-D.

DIŽKAREIVIS VILIBALDS DROSMIŅŠ — IERODAS —

Dižkareivis Vilibalds Drosmiņš savā laikā skolā gan bija mācīties drusciņ arī par cilvēka iekšējiem instrumentiem, bet par tādiem sīkumiem kā nervi daudz viņš nelikās zinīs. Dažs labs par viņu pagrozīja galvu, bet galva jau tādēļ vien ir dažam uz tik tieva kakla, lai ērtāk būtu grozīt.

Ja bija vaļas un negadījās nekāds prātīgāks darāmais, Drosmiņš arī frontē varēja gulēt kauču vai stāvus smagās artilērijas viesuļugunis. Jo saldāk viņš krāca pēc sardzes posteni aizvāķētās nakts, bet pēkšņi šī mūzika izbeidzās, un mūzikants palēcās sēdus.

„Pietiks, signāls uztverts, visi vīri uz bortal!” viņš teica savam audzudēlam Žanim Neaizmirstulītei, kas ar zābaku velkamo krāģīti bija cītīgi velējis pa dižkareivja sāniem.

„Liels uztraukums, tēvocīt,” zēns stāstīja. „Virsseržants ar pakaviem šķīl zilās ugunis, skraidīdams apkārt.”

„Tad ir iebrukums mūsu sektorā. Ko tu neteici agrāk?”

„Za roģinu, za Staļina vēl nekliedz, iebrukuma nav. Kad tik nav pamanījis mani un negrib sūtīt atpakaļ uz skolu?”

„Ja virsseržants grib, tad nekā nevar darīt. Pret likteni pat godīgs nilzirgs nespārdās. Tupi tept un nepiksti, es iešu paospāt kāds gais!”

Priecīgais dižkareivis devās taisni pretim briesmām.

„Labi, ka tu nāc,” viņu saņēma virsseržants. „Es jau domāju, ka bez tevis neiztikšu.”

„Manis dēļ neiztiec, vai es ko sakul!”

„Tev jābrauc uz Rīgu.”

„Tā, uz pašiem svētkiem? Kas tad jums te eglīti dedzinās un dziedās „Jūs, bērniņi, nāciet?”

„Lai dzied mēmie, bet tev jābrauc! Tu saproti: mums jāšūta pārstāvji, lai uzturētu nesaraujamās saites ar dzimteni. Tev būs jāstaigā pa fabrikām, jāpiedalās eglīšu vakaros, sadraudzības sarīkojumos, Jaungada svinēšanā un tālāk. Tev būs jārunā, jāstāsta, jāēd, jādzeļ un vispār braši jāuzvedas, lai aizmugure redz, kas par matadoriem te vārtās dubļos un sniegā; lai aizmugure nežagojas, bet rauj, ko nagi nes, un dzimtenes meitenes palielina gaisa bučiņu devas pa radio! Saproti?”

Drosmiņš gribēja sasist papēžus, smago uzdevumu satriekts, sagriļojās un nosēdās uz minumēja stobra.

„Iedod kabatas lakatiņu...” viņš izdvēsa.

Virsseržants pagramstlījās pa kabatām un pasniedza dūrīnu cimdu.

„Nav tādas galanterijas,” viņš atzinās. „Bet kas tad ir, tu gribi raudāt?”

„Vajadzētu aiz prieka, bet redzi, ka asaras izsitas nevietā!”

Drosmiņš ar virsseržanta cimdu slaucīja sviedrus no savas cēlās pieres.

„Būtu sūtījis izlūkos, triecienā, vai -- manis dēļ -- virtuvē par putraimu skaitītāju, bet tu uzreiz tā -- uz aizmuguri par pārstāvi... Nu tikai es sāku apjēgt, ka kaņš ir briesmīgs!”

„Man jau arī zēl tevi zaudēt...” Virsseržants paņēma savu dūrīnu un noslaucīja degunu.

„Bet es ceru, ka tu atgriezies sveiks un vesels.”

„Labi, es braukšu!” apņēmīgi paziņoja dižkareivis. „Bet tu man dosi līdzī adjutantu -- mūsu audzudēlu Žanil!”

„Nem, Vilibald, ņem to zēnu, parādi viņam Vakareiropas kultūru! Viņam jau svētku laikā tik un tā būs brīvdienas.”

„Jā, viņam ir...” Drosmiņš nobubināja aiziedams. Par to, ka zēns atbēdzis no skolas patvarīgā atvaļinājumā, viņš ir nedomāja teikt. Lai taču mazā galviņa atpūšas vismaz kaņa laikā, gan jau miera apstākļos iemācīsies pat vekselus viltot!

Un tā viņi brauca uz Rīgu. Tai laikā bārdainie miera eņģeļi visos tuvākajos mežos jau slepus cirta eglītes. Mazais krieviņš, ko latviešu kaņavīri bija paņēmuši un no Ivana Nezabudkas pārdēvējuši

par Žani Neaizmirstulīti, vagonā skrēja no viena loga pie otra, par katru staciju taujādams:

„Tēvocīt, vai tā nav Rīga?”

Parasti ignie pasažieri, kam nebija savas vietņas, kur dzīves resgali atspiest, šoreiz smaidīja un priecājās par mazo kareivīti, kas ir tik nesamaitāts, ka vēl nepazīst Rīgu. Un kad beidzot Rīga bija klāt un cilvēku mutulis stacijā viņu ar Drosmiņu mala kā tvaika dzirnavas divus kolchoznieka griķu graudiņus, Žanis Neaizmirstulīte lielā uztraukumā aizmīrsa visas savas latviešu valodas zināšanas un tīri krieviski izsaucās:

„Čāģenka, što tut -- okkabrska-ja revolūcija, što li?”

„Nemuldi!” Drosmiņš piegrūda audzudēlam pie sāniem un klusām

pačukstēja: „Un uz meitām daudz neskaties, tām ļoti patīk tādi skaisti zēni kā mēs.”

„Tad jau labi, ka patīk, -- pa galvu nesītis?” prātoja zēns.

„Ar acīm apēdis un zābakus izmainis pret lūpu krāsul!”

Zābaki bija Žaņa vārīgākā vieta, no tiem viņš negribēja šķirties tāpat kā no sava durkļa. Tikko kāda meiča pameta uz viņu ziņkāru skatu, viņš paliecās un satvēra zābakus pie stulmiem. -- Lai pašu ēd, viņš domāja, -- kad tik zābaki paliek kājās!

„Vispirms iesim pie friziera apkopties!” nolēma Drosmiņš.

Audzudēls sarauca degunu. Friziera vārds viņam atgādināja rotas neaso matu pļaujammašīnu, kas audzūtēva cietajās rokās plūca matus ar nežēlīgu prieku.

„Nebaidies, te tevi apcirps ar skaidru elektrību un sasukās tik gludu, ka utis varēs slidotavu ierīkot!”

Viņi iegāja frizētavā, kur pa kājām pinās visu nokrāsu matu kušķi un gaisā vijās visdažādāko tabaku dūmi -- no reprezentācijas cigāra līdz pašražotāja „kūtspaka-

ļai”. Pie vienas sienas mazī un pacietīgi sēdēja bārdainie un matainie ļautiņi, pie otras sienas spoguļos priecājās tie, kas bija jau izturējuši gaidīšanas laiku un tagad gudroja arvien jaunus uzdevumus frizierim:

„Pakausi garākus, pie deniņiem īsākus! Šķirt pa kreisi -- augstāk, zemāk, tā būs labi! Ar bērzu-ūdeni, vežetālu, pomādi, krēmuli. Kas vēl jums ir? Ak, pūderis arī? Lūdzu, lūdzu! Kraujiet tik vīrū, kas zina, cik ilgi dzīvos!”

Sica elektriskās matucirpes, sīki klakšķēja rokas grieznītes. Pie krāna šķaudījās vīrs, kam mazgāja galvu ar istām ziepēm. Labsirdīgais frizieris bija ielaidīgs kādu putu piku arī nāsīs, lai paož, kas par mantu. Aiz finiera sienņas kaut ko čubinājās skaistas sievietes. Redzēt jau nu gan nevarēja, ka viņas skaistas, bet dzirdēt gan. Un Žanis Neaizmirstulīte uztvēra gluži neatšifrējamās sarunas.

„Ondulācija? Kas no tās aukstās ondulācijas ir? Neviena godīga dāma to negrib, bet īstus ilgviļņus šū-šū-šū (tie bija čuksti), piezvaniem iepriekš pa tālruni šū-šū-šū, prasiet Markizetes kundzi un tad jau šū-šū-šū... Ak jūs vīra kungs strādā Transkrīpcijas pārvaldē? Tur nu gan nekā prātīga nav, būtu Bekona virpotavā,

tad jau cita lieta. Bet no tās pārvaldes te arī nāk kāda jaunkundze, nu, tā gadu piecdesmit, bet izskatās pēc divdesmit un krāso matus... Viņai ir tādi žurkas krāsas mati, un viņa liek krāsot tumši sarkanus... Jums, kundzīt, balināt? Jā, kādēļ ne, izskatīsies burvīgi, jums iznāks platīna blendu-

mā ar rudzu krāsas atspīdumu, un neviens neteiks, ka balināti.”

Žanis klausījās, kamēr sāka snaust. Drosmiņš pagrieza muguru, lai zēnam ir kur atspiesties, un sarīkoja savu pašpūtēju patentpīpi, Noklakšķēja no Maksima ložmetēja slēdža darinātā šķiltava, un pret griestiem pacēlās tāds vīraka mākonis, ka visi

aizmugures dūmiņi nobāluši metās uz leju. Pēc trīs izpūtiem aiz sienņas pacēlās Markizetes kundzes balstiņa:

„Antoša, vai tev tur nav iemesta uguns matos, ka tā nelabi ož?”

Frizieris Antoša paskatījās apkārt, pamanīja gan nelaimi Drosmiņa zobos, bet aiz cienības pret frontinieku atbildēja:

„Nē, kundze, te viss kārtībā!”

Pēc divām stundām un četrdesmit minūtēm Drosmiņš ar audzudēlu izgāja no frizētavas skaistī, kā paša Rirdāna darbnīcā pārkrāsoti cherubi. Un pēc visām tām kultūras mokām tāds vieglums bija miesās, ka trūka tikai spārniņu, lai aizlaistos pa gaisu.

Kārlis Krūmājs.

Radzītā Jūra

„Dievs radījis jūru, bet holandieši zemi” — ar senu sakāmvaru dižojas ļaudis Ziemeļjūras piekrastē. Parasti, dzirdot pieminam Holandi, atmiņā uzzīb jaukas sieviņas spodrām, ausainām cepurēm un koka tupelītēm, kuras šad un tad pamanītas arī tepat mūsu pusē — kaut vai vecmāmiņas virtuves aizkaros iezīmētas vai mazuliša svētdienas priekšautiņā. Tāpat raibās skatu kartēs tēlojas nelielas sarkanas mājiņas ar košām puķu rindām zem logiem, dažviet pat nepārskatāma tulpju un hiacinšu lauku bezgalība, kuras smarža, ilgāk velties brīnumu ainavā, liekas liegiem viļņiem veļamies pretim.

Izrādās, ka tīkamā rotaļība ir tikai Holandes ārējā iezīme, kas duļņas acīs katram pavirsām aplūkotājam, bet īstenībā holandiešus raksturo sūra ikdienas cīņa ar dabas varenību.

Savu iemīlēto teicienu holandieši nevalkā velti — jau kopš paaudžu paaudzēm tie katru jaunu dienu pūlas atraut kārajai jūrai kādu sprīdi zemes. Plašais līdzenums, ko pārstaigās tālākās audzes, pēdu pa pēdai radīts sviedriem svētītā cilvēku darbā. Īpaši modri pret jūras iebrukumiem zeme jāizstāv Holandes piekrastes maršu apdzīvotājiem. Te maršas, līdz 40 km platajā joslā apņemdama jūras krastu, vietumis ir pat zemākas par jūras līmeni. Daudz neatlaidības un pūliņu vajadzēja ļaudīm, lai ar uzbērumiem nostiprinot dabisku kāpu grēdas, izveidotu drošu valni pret skarbo jūru. Taču arī visgažām piekrastei izstieptais smilšu mūris ne vienmēr spējis izturēt paisuma ūdeņu pretestību, un tādās reizēs nācies dzirdēt par smagu nelaimju pārbaudīto holandiešu tautu.

Tā 13. g. s. Ziemeļjūra izkāpusi no krastiem, un mutuļainā ūdens lavīna notraukusi visus cilvēku liktos šķēršļus. Varenais paisums aprimis tikai pret iekšzemes ezeru, un, ūdeņiem saplūstot, cēlies Zuiderjūras līcis. Taču holandiešu gadsimtos rūdītais pretspēks nesalūza, un drīzi vien sākās lēna, bet sīksta zemes atkaņošana jūrai. Daudzu gadu čaklumam un izturībai ir bijušas krietnas sekmes — šodien no 5250 kv. km ūdeņu pārplūdušās platības jūrai pieder vairs tikai 1150 kv. km, ko dēvē par Ijzeljūru. Visa pārējā Zuiderjūras daļa tagad norobežota dambjiem, nosusināta un sadalīta četros kultivēšanai derīgos novados — poldeņos.

Visplašākās robežas no jaunajiem Zuiderjūras poldeņiem ir Vīringera polderis — 20.000 ha. Jau kopš 1930. gada šie apmetušies pastāvīgai dzīvei agrākie jūrmalas ciemu zvejnieki. Tagad tikli un laivas apmainīti pret arklu un ecēsām! Protams, sākumā dažam labam zvejnieku puisim zemkopja solis likās neierasts un smags, taču iekopto tīrumu augļu svētība pārpilnam atlīdzina darba grūtumus. Aiztecējis gadu desmits, un tagad, skatot rudenī brieduma pielijušos lābības laukus, jāklūst neticīgam, ka nesen vēl te gulējusi jūra. Tik vien kanāji, kas sagriež nosusināto zemi daudzās sīkās mēlēs, un vējenes abpus ūdens ceļu malām liek atminēt viņus laikus.

Pašreizējos nemiera gados arī Holandai tikpat nepieciešami visiem spēkiem kāpināt pārtikas ražošanu, kā tas ir citās karaļpakļautās valstīs, un jo svarīgs katrs apstrādāts tīrums. Patlaban holandieši steidz dzīt darbus, lai nobeigtu pārējo Zuiderjūras poldeņu nosusināšanu. Ziemeļaustrumu polderī pie Frīzlandes provinces, kas izstiepjas 150.000 ha platībā, izsmelšanas darbus uzsāka 1941. g. Augsnu šai apgabalā veido smagas un ļoti auglīgas dūņas, un ražas kuplumā tas varēs mēroties ar Vīringera polderi. Tikai retumis atrodami aļamzemei mazāk noderīgi apvidi; tos izmanto mežu sējumiem. Pagaidām ziemeļaustrumu polderī apsēti jau 8000 ha, no kuriem šoruden pirmo reizi novāks labību maizei un nākamā pavasara sēklai. Daudzu gadu pieredze holandiešus mācījusi pēc nosusināšanas nekavēties zemi izstīgot ar plašu novadgrāvju tīklu un ierīkot laukus un pļavas, lai zaļās augu segas saknes nostiprinātu irdni, iekāms jūras vējš to pagūtu nopūst.

Katru lielo polderi sašķēļ vienāda lieluma — 24 ha — zemes strēlēs. Nav ilgi — un līdzenajos laukos kā sēnes pēc ražena lietūs uzdīgst modernas un ērtas dzīvojamās ēkas. Īpatnība ir tā, ka mājas meviens neiegūst par īpašumu, bet saņem dzimtsnomā. Tīkotāju rodas daudz, tomēr poldeņa mājas sadala tikai pēc rūpīgas izlases.

Tūkstoši holandiešu strādnieku ar modernām un modernām mašīnām gadā arī par abu pārējo Zuiderjūras poldeņu nosusināšanu. Nobeidzot šo pēdējo darba cēlienu, Holande būs reālizējusi vienu no visu laiku lielākajiem tehnikas pasākumiem.

Un holandieši būs radījis savai tautai atkal jaunu ziedošu provinci.

Liekas, lepno holandieša parunu varētu patapināt arī mēs. Vēl priekš dažiem gadiem pavasara plūdu pārbagātībā slika Babītes un Lieknas zemās pļavas. Lai zemkopji varētu izmantot apmēram 700 ha izmirkušo pļavu, radās projekts izbūvēt Latvijā vēl maz pazīstamo polderi. Un jau 1939. g. aizsargdambis aizsprostoja ceļu Lielupes un Babīša plūdu ūdeņiem, bet 1940. g. sāka darboties pie Babītes ezera izbūvētā sūkņu stacija.

Nosusināto Babītes pļavu augsna ir ļoti bagātīga, jo poldeņris ierīkots Lielupes sengultnes vietā, kur upe pametusi daudz sānesumu un dūņu. Auglīgajā zemē pagaidām gan kultivē tikai zālājus, bet, kas zina, varbūt kādā baltā dienā tur vizēs traukslu narciņu lauki — tāpat kā Holandē.

E. Aidaka.

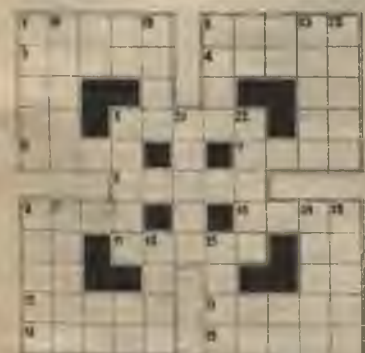
Vecos laikos Urka salas bāka metā gaismu kuģinieku ceļā uz dzimtenes ostu — tagad ceļa vīrs uzkāpj skatu tornī, lai priekā brīnītos par ziedošo zemi.

Der zināt par VILIBALDU DROSMIŅU

Vilibalds Drosmiņš ir un reizē arī nav tik ievērojams vīrs, ka par to vajadzētu sniegt sīkas biogrāfiskas ziņas. Te mēs sniedzam viņa gimeitni pilnā augumā un apbrūņojumā, un no tās jau redzams, ka viņš ir kaņavīrs. Drosmiņš ir Kārļa Krūmāja feletonu virknes varonis, ko līdzteku autora tekstam zīmējumos attēlo Ernests Rirdāns. Drosmiņš pēc savas dienesta pakāpes ir dižkareivis un pēc savas dziļākās pārliecības īsts dzīves prieka pilns latvietis, kas nebīstas ne pašā velna, un, pat boļševika šautenei stobrā skatīdamies, vēl tic savai kaņavīra laimei un labākai nākotnei, neaizmirdams Eiropas kultūras nesēja misiju austrumos. Viņa dēkaino dienu vairums paiet frontē, bet dažkārt dienesta uzdevumā vai atvaļinājumā viņš ierodas arī dzimtenē, visur spārīgi darbotamies un savus priecīgos dzīves uzskatus pauzdam. Drosmiņam bija līgava Lamcadricu Ella, bet tā pašlaik pagaisusi un nav zināms, vai sākusi mīlēt kādu spožāku vīru vai arī devusies tālās darba gaitās. Viņš par to neskumst. Viņš rotā pieņemis audzudēlu Žani Neaizmirstulīti, ko atradis kaujas laukā ar šauteni rokā kā ienaidnieku — krievu zēnu Ivanu Nezabuku, bet pārveidojis par savu uzticamāko draugu. Vilibalda Drosmiņa šūpulis kārts Kurzemē pie Ventas, „kur Dirbuļtēva meitas dzied“, viņš ir Dirbuļu māju mantinieks un viņam ir septiņas māsas, tēvs, māte un krusttēvs — vecais Pļevnas zaldāts Jēkaups. Drosmiņa vārds pirmo reizi parādījās presē 1942. gada pavasarī latviešu frontes laikrakstā „Daugavas Vanagi“. Pa šo laiku viņš kļuvis tik populārs, ka tagad katrā latviešu rotā esot pa vienam vai pat vairākiem „Drosmiņiem“. Lai ar šo priecīgo kaņotāju iepazīstinātu arī tos, kas frontes avīzi nesapem, sākot ar šo numuru sniegsim viņa gaitu aprakstus „Laikmetā“. Daļa viņa iepriekšējo dēku lasāma grāmatā „Dižkareivis Vilibalds Drosmiņš“, kas iznākusi „Kontinenta“ apgādā.

12. krustvārdu mīkla.

Uzdevis R. Skaugis Babītē.

Līmeniski: 1. rāpulis, 2. pussala, 3. meža iemītne, 4. kalnu briesmas, 5. mugurkaula turpinājums, 6. ūdens dzīvnieks, 7. parazīti, 8. nekas, 9. ceļš, 10. vērtība, 11. slavenu mākslas iestāde, 12. kas trūkst daudziem smekētājiem, 13. transporta objekts, 14. dabas parādība, 15. iekšējie orgāni.

Svērtenski: 1. dārzenis, 9. kaujas ierocis, 16. tēlojošās mākslas nozare, 17. veikla, bet „tumša“ izdarība, 5. skati, 18. centri, 19. pagasts Vidzemē, 20. pagasts Latgalē, 2. naudas glabātuve, 21. krāsviela, 22. pilsēta Ēģiptē, 23. tvertnes, 24. pilsēta Igaunijā, 25. dzīvības sula, 26. labība.

Anekdote

DRAUGS DRAUGAM.

Boļševiku valdīšanas laikā padomijā badā nomiruši 30 milj. cilvēku. Angļu pārvaldītajā Indijā un Dienvidāfrikā valda bads.

Staļins:

„Es savu izpalīgu Badu Pie tevis, Vinston, labprāt vadu, Jo tur, kur līķi krājas grēdās, Es vienmēr eju viņa pēdās!“

J. Dr.

dījās dzert vīnu no tikpat mazas glāzītes, un tad notika nelaime: viņš to nejausi norīja un nomira.“

Nenovēršamais.

Brāms (Brahms) ar kādu rakstnieku pastaigājās pa Vīni. Rakstnieks teica:

„Es esmu pilnīgi pārliecināts, ka kādā jaukā dienā šai vai citā kādā Vīnes laukumā atradīsies jūsu pieminētais un tūkstotī cilvēku apstāsies, lai to aplūkotu.“

„Nezin, vai nu tiešām tik traki būs?“ smējās Brāms.

„Ticiet man, ka tā būs!“ izsauca rakstnieks. „Un daudzi, ļoti daudzi jautās: Kas tad īsti tas Brāms tāds bijis?“

Mazdruscīņ neskaidri.

Eleonora Dūze brauca vilcienā un garlaidojās. Kupejā viņai pretim sēdēja kāds kungs. Viņš negarlaidojās. Viņš gribēja iesākt sarunu ar slavenu mākslinieci. Gandrīz piecas stundas viņš mocījās, kamēr beidzot sasparojās un izdvēsa:

„Aka — uha — hm — aā...“

Viņš vēl nebija atradis īstos vārdus un pārvarējis savu kautrību. Sapradzama viņa pūles, māksliniece laipni atsaucās: „Glūži pareizi, mans kungs, bet vai jūs to domājat personīgi vai attieksmē uz starptautisko politisko stāvokli?“

Mila nav grēks.

Kāda skaista un vieglprātīga dāma jautāja kardinālam Diperonam:

„Monsiņjor, vai tad patiesi mīla ir nāves grēks?“

Un iecietīgais kardināls atbildēja:

„Mana meita, ja tā būtu, tad ļaču jūs jau sen vairs nebūtu dzīval!“

Atmiņas par nelaimi.

Filozofs Ču-Či-Vai bija ielūgts viesos. Ieradies bagātā tirgoņa Ka-Pei-Ka namā, viņš ieraudzīja uz mielasta galda ļoti mazas vīna glāzītes un sāka žēli raudāt. Tirgotājs steidzās izteikt savu līdzjūtību un apjautājās, kādēļ cieniņamais prātnieks tik gauži raud.

„Atmiņas,“ prātnieks teica, „mani sagrāba pēkšņas atmiņas par manu nelaiķu tēvu. Kad viņš pēdējo reizi bija viesos, viņam ga-

PADOMĀSIM — PAGUDROSĪM

Prātīgais Prātiņš.

Naidiņš ar Prātiņu dzīvo kā suns ar kaķi. Lieta tā, ka Naidiņam pieder vismaz piecdesmit vistu, ko viņš glūži mierīgi laiž ganīties Prātiņa dārzā. Protams, Prātiņam tas nepatīk, jo viņš pats neaudzē vistas tikai tādēļ, ka tās var nopostīt dārzu.

Prātiņa lūgumu vistas viņa dārzā nelaide Naidiņš neievēro, bet sūdzēt Naidiņu tiesā Prātiņš nevēlas. Beidzot Prātiņš kaut ko izdomāja — izgatavoja lielu plakātu un to piestiprināja pie sava nama redzamā vietā.

Un brīnum! Naidiņa vistas vairs nenāca Prātiņa dārzā. Vēl vairāk — ja kādai gadījās par radumam tur iemaldīties, Naidiņš pats steidzīgi to meklēja rokā un sauca atpakaļ. Ko Prātiņš bija uzrakstījis uz plakāta?

Sajauktā dziesma.

Kāds jauns dzejnieks redakcijai iesūtījis sekojošu savu „ražojumu“:

Nem rītā agri zelta laivu,

Atstāj vēlu vakarā.

Laiviņā uzlēkdama

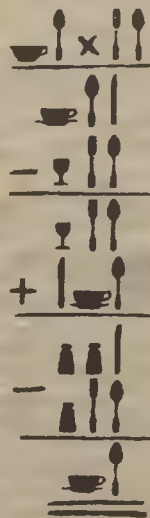
Saulīt sēžas līgojot!

Literatūras nodaļas redaktors to iemeta papīrkurvī, jo tā bez

viena vārda esot sagrozīta pazīstama tautas dziesma, bet kāda?

Dakšiņu vienreizviens.

Mārīte palīdz Mirdzai uzklāt brokastu galdu. Viņa pienes vajadzīgos traukus un liek uz galda. „Skaties!“ viņa vēlāk saka Mirdzai. „Lūk, kā esmu salikusi traukus! Jāieliek tikai attiecīgās zīmes un rodas uzdevums, kurā cipari aizstāti ar brokastu traukiem, nažiem un dakšiņām.“

Mirdza tam pievienojās un ātri vien uzdevumu atrisināja. Vai varat pateikt, kurš cipars bija aizstāts ar nazi, dakšiņu vai tasīti, ja gala rezultāts, uzdevumu atrisinot, bija 62?

Plostiņš iekrīt!

Glūži vieglprātīgi Naudiņš bija aizdevis Plostiņam 50 markas, lai gan tikai nesen ar to bija iepazi-

nies. Vēlāk noskaidrojās, ka naudu no Plostiņa varēs atdabūt tiesas ceļā. Bet Naudiņam ne liecinieku, ne arī citu pierādījumu nebija. Prasīt kvīti jau vairs nevarēja — Plostiņš droši vien nedotu. Kā tomēr Naudiņš dabūja rakstisku pierādījumu, ka Plostiņš viņam parādā RM 50?

Mistiskais pulkstenis.

Kad Cipariņš saņēma atpakaļ labošanu nodoto pulksteni, viņš bija galīgi izmisis. „Izlābotaiss“ pulkstenis rādīja pilnīgi aplamu laiku. Piemēram, no rīta 8.09 tas rādīja jau 1.41, 11.29 — 5.57 un vakarā 8.14 tas rādīja jau 2.41. Bet drīz vien Cipariņš aptvēra, kas par lietu un varēja it viegli pateikt pēc mistiskā pulksteņa parēzo laiku. Bet kā?

Mīklu atrisinājumi.

Gara darbinieku mīkla.

Lesiņš, Dziesma, Eglītis, Veselis, Aspazija, Blaumanis, Plūdonis, Virza, Students, Brigādere, Grīns, Rainis, Stērste, Brocis. Parallēlēs, no augšas uz leju lasot — „Latvju literāti“.

Kuru pirmo?

Protams sērkociņu — pēc tam pārējo!

PROGRAMMA

SVETDIEN, 16. JANVĀRĪ

5.00 Vācu karavīriem. 6.30 Ziņas latv. val. 6.45 Hamburgas ostas konc. 7.00 Ziņas vācu val. Pēc tam: Dienas programma. 7.10 Hamburgas ostas konc. (turp.). 8.00 Mūzika. 8.30 Vingr. bērniem. 8.45 Ziņas („Landesdienst Ostland“). 9.00 Vācu meistari mūzikā un literatūrā (pārraid.). 10.00 Ziņas vācu val. 10.10 Dievkalpojums. 11.10 Ungāru melodijas (sk. pl.). 11.30 Nedēļas politiskais priekšlasījums. 11.45 Vācu māksla, vācu gars. 12.15 Ziņas latv. val. 12.30 Ziņas vācu val. Pēc tam: Vācu tautas konc. (pārraid.). 14.00 Ziņas vācu val. 14.15 Ziņas („Landesdienst Ostland“). 14.30 Trīs brāļi, B. Sauliša raidāmluga bērniem. 15.00 Latviešu mūzika un literatūra. (J. Vitola mūzika un J. Raiņa dzejoļi.) H. Lūse, Guna Kurme (klav.), J. Osis (dekl.) un radiofona koris T. Kalniņa vad. 16.00 Ko karavīri vēlas (pārraid.). 16.45 Ziņas latv. val. 17.00 Ziņas vācu val. 17.15 Ko karavīri vēlas (turp.). 18.00 Berlīnes filharmoniku koncerts. 19.00 Nedēļas atbalss. 19.15 Latviešu karavīru pusstunda. 20.00 Ziņas vācu val. 20.15—22.00 Deju mūzika. 21.00—21.15 Ziņas latv. val. 22.00 Ziņas vācu val. Pēc tam: Nākošās dienas programma un sporta ziņas. 22.20—24.00 Deju mūzika un laika kavēklis (pārraid.). 24.00 Ziņas vācu val. 0.15 Nobeigums.

PIRMDIEN, 17. JANVĀRĪ

11.30 Darbam un mājai. 14.30 Solistu koncerts. E. Zariņa (dziesmas) un F. Heinrichsons (vijole). 15.30 Mūzika sk. pl. 16.00 Pēcpusdienas mūzika. I. Muntere (dziesmas) un mazais orķ. Fr. Didericha (Diederich) vad. 17.15 Solistu koncerts. Elizabete Feita (Veit), V. Stots un V. Začis (čells). 18.30 Andra tēvs, V. Bičuļa raidāmluga. 19.15 Ziņas no kaņalaika. 19.30 Mūzika. 19.45 Politiskais priekšlasījums. 20.15—22.00 500. vācu karavīru stunda. 22.15 Sporta ziņas fronteī vācu val. 22.20 Nākošās dienas programma un sporta ziņas. 22.30 Kamermūzika. Atsk. E. Keslers (Kessler) (vijole) un J. Müllers (Müller) (klav.). 23.15 Deju mūzika un laika kavēklis (pārraid.).

OTRDIEN, 18. JANVĀRĪ

8.00 Mūzika. Vīru sekstets un sk. pl. 8.30 Mūzika sk. pl. 12.00 Karavīru vēstulnieks. 14.30 Latviešu mūzika un literatūra. Z. Salīna (dekl.) un sk. pl. (Frontes zēns Kārlis, E. Martini stāsts.). 16.00 Radiofona deju kapella A. Kornēliusa vad. un sk. pl. 17.15 AS mandolīnu orķ. K. Viksna vad., humors latv. val. un sk. uzp. 18.30 Latviešu karavīru stunda. 19.15 Ziņas no kaņalaika. 19.30 Mūzika. 19.45 Preses un radiofona polit. apskats. 20.15 16. Ģildes koncerts. Radiofona lielais orķestris. 21.15 16. Ģildes koncerts (turp.) II (R. Candonai (Zandonai) un Paula Höfera (Hoeffler) skapdarbi). 22.20 Deju mūzika un laika kavēklis.

TREŠDIEN, 19. JANVĀRĪ

11.30 82. Darba pārtraukuma koncerts. O. Krūmiņa (dziesmas), V. Stūresteps (vijole), tautisks ansamblis Sidrabene V. Bērkalna vad. un radiofona deju kap. A. Kornēliusa vad. 14.30 Jautras melodijas un anekdoti. 16.00 No Johanna Štrausa (Strauss) operetēm. Mazais orķ., A. Pārūpa vad. un sk. pl. 17.15 Pēcpusdienas mūzika (sk. uzp.). 18.30 Vācu karavīru stunda. 19.00 Priekšlasījumu cikls: Jūras kajās un jūras spēki. 19.15 Ziņas no kaņalaika. 19.30 Mūzika. 19.45 Politiskais priekšlasījums. 20.15—22.00 Teikas un legendas (sk. uzp.). 22.20 Kamermūzika. Fr. Šopēna (Chopin) Sonāta b-mollā. Atsk. F. Holečeks (Holetschek) (klav.). 23.15 Deju mūzika un laika kavēklis (sk. pl.).

CETURTDIEN, 20. JANVĀRĪ

11.30 Darbam un mājai. 14.30 Latviešu mūzika un literatūra. O. Petrovskis (dziesmas) un Skaidrīte Sāmala (dekl.) (A. Bārdas un J. Rozes dzejoļi). 16.00 Dienas darbs ir veikts (no kāda uzņēmuma) A. Priednieks-Kavaņa, E. Bērziņa (humors), O. Ilziņš, un radiofona koris T. Kalniņa vad. 17.15 Pūtēju orķ. koncerts. 18.30 Vācu karavīru stunda. 19.15 Ziņas no kaņalaika. 19.30 Mūzika. 19.45 Preses un radiof. polit. apskats. 20.15 Rīga: Jautri vakarā (sk. pl.). 20.15—21.00 Madona, Kuldīga un Liepāja: Kad gailis dzied, A. Hinrichsa komēdija. 21.15 Pēterča Čaikovska stunda. Fr. Holečeks (Holetschek) (klav.) un lielais radiofona orķ. prof. Jāņa Mediņa vad. 22.20 Deju mūzika un laika kavēklis.

PIEKTDIEN, 21. JANVĀRĪ

8.00 Vīru dubultkvartets Tēviņa un sk. pl. 8.30 Mūzika sk. pl. 12.00 Karavīru vēstulnieks. 14.30 Mūzika un dzejoļi bērniem. E. Haselbaume-Stakle (dekl.) un sk. pl. 16.00 Pēcpusdienas koncerts (sk. uzp.). 17.15 Pēcpusdienas mūzika. 18.30 Latviešu karavīru pusstunda. 19.00 Priekšlasījumu cikls: Mūsu aviācija. 19.15 Ziņas no kaņalaika. 19.30 Mūzika. 19.45 Raksti no laikrakstiem. 20.15 Pie klusā pavarda (sk. pl.). 21.15 Nepartrauktā virknē (sk. pl.). 22.20 Deju mūzika un laika kavēklis.

SESTDIEN, 22. JANVĀRĪ

8.00 Rīta mūzika (sk. uzp.). 11.30 Darbam un mājai. 14.30 Laimas grezdzens, A. Kļavas raidāmluga. 15.30 Mūzika (sk. pl.). 16.00 Pēcpusdienas mūzika (pārraid.). 17.15 Pēcpusdienas mūzika II (pārraid.). 18.30 Vācu karavīru stunda. 19.15 Ziņas no kaņalaika. 19.30 Mūzika. 19.45 Preses un radiof. polit. apskats. 20.15—22.00 Mēs mūzicējam. L. Rameika (dziesmas), A. Krūmkoka mūziķu kvartets, radiofona deju kapella A. Kornēliusa vad. un sk. pl. 22.20—24.00 Deju mūzika un laika kavēklis (sk. uzp.).

KATRU DARBDIENU KĀ PARĀSTS.

KAS TUR VAIRS KO JAUTĀT?

„Pieļodiet, kuņu no šiem lauvām sauc Rozāliju!”

„Tur taču ir uzrakstīts — pa kreisi Dora, pa labi Rozālija.”

ISTA LAIKĀ.

„Nē nē, miļais — vīspirms, atbildi, vai tu precēsi manu meitu jeb ne?”

VIENS DUNCIS — NIEKSI!

„Man šķiet, Bil — nu jau varam uzstāties. Esmu kļūdījies tikai ar vienu duncī.”

Zvēru apskatē.

„Mamma, kāpēc tu papīpu sauci par kamieli? Kamielis ir pavisam savādāks nekā papīps!”

„Nerunā tik skaļi, Ansīt!”

„Vai tad kamielis saprot?”

VIŅAI PIETIEK!

„Es vienkārši nevaru noraudzīties, kā tu velti nosit laiku ar šiem niekiem.”

BEZ ACENĒM NEVAR.

„Papīp, vai šis ir elefants?”

„Tad jau jāapskata tuvāk. Pagaidi mazliet, lūlīt uzlikšu acenes!”

Tik viegli nevar ticēt!

Naīviņš pirmo reizi Rīgā un, protams, apmeklē arī cirku. Starpbrīdi viņš izmanto zvēru apskatei un ilgāku laiku kavējas pie ziloniem. Beidzot viņš domīgs pakrata galvu un nosaka: „Nē, nē! Tāda zvēra gan pasaulē nav!”

KAD SKABARGU REDZ, BET BAĻĶI NE!

„Es tiešām nesa-protu, kā viņai nav kauns valkāt tik nekaunīgi īsus svārkus!”

